

**Yazar Bilgileri
Author(s)****Yüksek Lisans
Emine Yılmaz**Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı
emineyilmaz44@gmail.com
ORCID: 0009-0001-7019-8695**Öz**

Bu çalışma, postmodern toplumlarda bireysel intihar eylemlerinin toplumsal bir olgu niteliği taşıdığını ve özgeci bir boyut içerdiğini tartışmaktadır. Émile Durkheim'in intihar tipolojisinden hareketle, bireyin kendini feda ettiği durumlar tarihsel perspektifte incelenmiş; modern toplumlarda özgeci eğilimlerin nasıl evrildiği sorgulanmıştır. Tarih boyunca farklı toplumlarda tanrılara kurban olma, onur intiharları ve kolektif yarar uğruna yaşamdan vazgeçme biçimlerinin günümüz neoliberal toplumlarında bireysel intiharlarla nasıl benzerlik gösterdiği ele alınmıştır. Özgecilik kavramının yalnızca kolektif amaçlar için kendini feda etmek anlamında değil, bireyin sistemin dayattığı görünmez görevler uğruna kendi varlığını tüketime sunması biçiminde yeniden ele alınmasını önermektedir. Bu doğrultuda Michel Foucault'nun biyoiktidar kavramı çerçevesinde bireysel özgürlüklerin sınırlandırılması, Slavoj Žižek'in öznel ve nesnel şiddet ayrımıyla sistem mekanizmalarının açıklanması ve Byung-Chul Han'ın performans toplumu eleştirileri çağdaş intihar örüntülerinin yorumlanmasında temel teorik dayanaklar olarak kullanılmıştır. Sonuç olarak, bireysel intiharlar, yalnızca psikolojik bir kriz olarak değil, aynı zamanda neoliberal sistemin birey üzerindeki baskısının sonucu olarak ele alınmıştır. Çalışma, günümüz intiharlarının özgeci intihar niteliğinde yeniden değerlendirilmesini önermekte; bireyin yaşamını sonlandırma kararının, toplumsal yapılar ve sistemik güçlerle olan ilişkisi bağlamında analiz edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Abstract

This study discusses that individual suicide acts in postmodern societies carry the quality of a social phenomenon and contain an altruistic dimension. Based on Émile Durkheim's typology of suicide, the situations in which individuals sacrifice themselves have been examined from a historical perspective, and how altruistic tendencies have evolved in modern societies has been questioned. The ways in which acts of self-sacrifice, such as sacrificing oneself to the gods, honor suicides, and giving up one's life for collective benefit, observed throughout history in different societies, show similarities with individual suicides in contemporary neoliberal societies have been addressed. The study proposes that the concept of altruism should be reconsidered not only as sacrificing oneself for collective purposes but also as a form in which the individual presents their existence to consumption under the invisible duties imposed by the system. Accordingly, the restriction of individual freedoms within the framework of Michel Foucault's concept of biopower, the explanation of systemic mechanisms through Slavoj Žižek's distinction between subjective and objective violence, and Byung-Chul Han's critiques of the performance society have been employed as fundamental theoretical bases in the interpretation of contemporary suicide patterns. Consequently, individual suicides are considered not only as a psychological crisis but also as a result of the pressure exerted by the neoliberal system on individuals. The study suggests that contemporary suicides should be reevaluated within the context of altruistic suicide and emphasizes the need to analyze the individual's decision to end their life in relation to social structures and systemic powers.

**Makale Tarihleri
History of Article****Geliş Tarihi /Received**
02.05.2025**Kabul Tarihi/Accepted**
21.12.2025**Anahtar Kelimeler / Keywords**İntihar / Suicide
Özgeci İntihar / Altruistic Suicide
Kendine Yönelik Şiddet / Self-directed Violence
Postmodern İntiharin Analizi / Postmodern Suicide
Ölüm Kültürü / Culture of Death**Makale beyanı**

Bu çalışma, yazar tarafından özgün olarak hazırlanmış ve daha önce yayımlanmamıştır.

Teşekkür, Çıkar Çatışması ve Katkı Oranı Beyanı**Statement of Acknowledgment, Conflict of Interest and Contribution Rate**

- Çalışmada çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Atıf / Citation

Yılmaz, E. (2025). Özgeci İntihar: Tarihsel Dönüşüm ve Postmodern İzdüşüm. *Olgu Sosyoloji Dergisi*, 4(1), pp. 73-88.

DOI

<https://doi.org/10.58632/olgusos.1689092>

1. Giriş

İntihar, bireyin kendi yaşamına bilinçli ve kasıtlı olarak son vermesidir. Ancak bu olgu, yalnızca bireysel bir eylem olarak değil, aynı zamanda toplumun derinliklerinde yatan sosyo-kültürel dinamikleri yansıtan karmaşık bir mesele olarak ele alınmalıdır. Bu yönüyle intihar, makro düzeydeki toplumsal yapılarla (ekonomi, siyaset, kültür) mikro düzeydeki bireysel psikolojik ve duygusal süreçlerin kesişiminde yer alan katmanlı bir fenomendir. Bu karmaşık yapı, intiharı yalnızca sosyolojinin değil, psikolojiden ekonomiye, antropolojiden felsefeye kadar birçok farklı disiplinin de inceleme alanı haline getirmektedir. Bu çalışma, intihar olgusunu çok boyutlu bir perspektifle ele alarak, toplumsal ve bireysel etkenlerin nasıl iç içe geçtiğini göstermeyi amaçlamaktadır.

Makalenin temelini, Émile Durkheim'ın modern sosyolojinin kurucu metinlerinden biri olan İntihar adlı çalışmasında ortaya koyduğu özgeci intihar kavramı oluşturmaktadır. Özgeci intihar, bireyin toplumsal normlara, değerlere ve kolektif bilince aşırı derecede entegre olması sonucunda kendi varlığını toplum uğruna feda etmesidir. Bu tip intihar eylemleri, tarih boyunca tanrılara kurban olma, onur intiharları veya vatan uğruna kendini feda etme gibi farklı biçimlerde karşımıza çıkmıştır.

Ancak, modernite ve onu takip eden postmodern/neoliberal dönemle birlikte, toplumsal yapılar köklü bir dönüşüm geçirmiş, bireyin toplumla olan ilişkisi yeniden şekillenmiştir. Bu çalışma, Durkheim'ın özgeci intihar kavramının, 21. yüzyılın neoliberal toplumlarında geçirdiği yapısal değişimi anlamayı amaçlamaktadır. Temel argümanımız, postmodern bireyin, tanrılara kurban edilmek veya savaşta kahramanca ölmek gibi geleneksel kolektif amaçlar yerine, sistemin dayattığı görünmez, içselleştirilmiş yükümlülükler (başarı, performans, tüketim, estetik standartlara uyum) uğruna kendini tüketme ve nihayetinde yaşamına son verme eğilimi göstermesidir. Bu eğilim özgeci intiharin çağdaş bir tezahürü olarak değerlendirilebilir.

Bu bağlamda, özgeciliğin sadece kolektif amaçlar için kendini feda etmekten ibaret olmadığı, aynı zamanda bireyin sistemin dayattığı görünmez görevler ve yüksek performans beklentileri uğruna kendi varlığını tüketime sunması biçiminde yeniden tanımlanması gerektiği öne sürülmektedir. Bu çalışma, modern performans toplumunda bireylerin kendilerini başarılı ve değerli kılmak için sürekli bir üretkenlik ve rekabet döngüsüne hapsedilmesini, bu döngüden kaçışın intihara yönelimle sonuçlandığını tartışmaya açmaktadır. Böylece intihar, sadece bireysel bir patoloji değil, aynı zamanda sistemin kendisine özgü bir şiddet biçimi olarak analiz edilmektedir. Bu teorik tartışma üç ana eksen etrafında sürdürülmüştür.

Michel Foucault'nun biyoiktidar ve biyopolitika kavramları, modern devlet aygıtlarının ve daha sonra neoliberal sistemin bireyin bedeni ve yaşamı üzerinde nasıl incelikli bir denetim ve yönlendirme mekanizması kurduğunu ve bireysel tutumların kolektif niteliğini analiz etmemize olanak tanımaktadır.

Slavoj Žižek'in öznel ve nesnel şiddet tanımları, bireyin kendine yönelttiği şiddet (intihar) ile onu bu eyleme sürükleyen sistemsel, yapısal şiddet arasındaki diyalektik ilişkiyi analiz etmeye yardımcı olmaktadır.

Byung-Chul Han'ın performans toplumu, yorgunluk toplumu ve psikopolitika eleştirileri, neoliberalizmin bireyi nasıl gönüllü bir sömürüye tabi kıldığını göstermektedir. Bu eleştiriler bireyleri sınırsız özgürlük ve yapabilirlik mottosunun içine hapsederek tükenmişliğe, depresyona ve nihayetinde kendine yönelik şiddete nasıl sürüklediğini çözümleme imkanı sunmaktadır.

Makalede, bahsini ettiğimiz teorik çerçeveye dayanarak, intiharin tarihsel perspektiften günümüze uzanan bir kapsamda ele alınmaktadır. Antik felsefedeki ölüm algılarından Orta Çağ'ın dini dayanaklarına, Durkheim'ın klasik tipolojisinden günümüzün ötenazi ve onur intiharları tartışmalarına uzanan bir yelpazede, özgeciliğin dönüşen anlamı incelenecektir. Japonya'daki intihar ormanlarından, Batı'daki estetik cerrahi verilerine kadar çeşitli olgular, neoliberal öznenin nasıl yeni bir kendini feda etme biçimi geliştirdiğinin kanıtları olarak sunulacaktır.

Sonuç olarak bu makale, intiharin altında yatan toplumsal mekanizmaları derinlemesine inceleyerek, klasik özgeci intihar tanımlarının günümüz postmodern toplum yapısı içerisinde nasıl yeniden anlamlandırılabilirliğini göstermeyi amaçlamaktadır. Çalışmamız intiharı, yalnızca kişisel bir trajedi değil, aynı zamanda içinde bulunduğumuz sistemin görünmez baskılarının bir sonucu olarak ele alarak, konuya sosyolojik, kültürel ve politik bağlamlarda yeni bir bakış açısı sunmaktadır.

2. İntihara Tarihsel Bakış

Tarih boyunca, bir eylemin toplumsal değeri, onun hangi bağlamda ve hangi anlamla yüklendiğine göre köklü dönüşümler geçirebilir. Bu bağlamda intihar, en çarpıcı örneklerden birini teşkil eder; zira toplumların yapısal özellikleri ve ölüm karşısındaki tutumları, onun anlamını doğrudan belirlemiştir. Ölümü bir son, bir ceza veya bir geçiş olarak görmek, yaşamın kendisini anlamlandırma biçimimizi etkiler. İntihar ise bu anlam arayışının en tartışmalı tezahürü olarak, kimi zaman bir erdem ve cesaret göstergesi, kimi zaman ise isyankar bir günah olarak yargılanmıştır. İşte bu ikili ve çelişkili yapı, onun salt bireysel bir edim olmanın ötesine geçtiğinin en açık kanıtıdır.

Kendini öldürme edimi, yani intihar temelde bireysel bir eylem olmakla birlikte, insanların bu yönelimi toplumun değerler dünyası ile yakından ilişkilidir. İnsanlığın tarihsel mirası ve güncel sosyo-kültürel dinamikler, intihara ilişkin tolerans, kabul, övgü gibi yaklaşımlarla; Kınama, yasaklama, ceza gibi yargıları bir arada barındırmaktadır. Bu farklı değerlendirmelerin en temel belirleyicisi insanın ölümle kurduğu ilişkidir. Zira ölüme dair düşünceler ve korkular, yalnızca ölüme yaklaşan bireyleri değil, toplumun tamamını kapsayarak insan eylemleri ile toplumsal ritüelleri

şekillendirmektedir. İnsanlar, ölüm kaderinden kaçınmak ve onun üstesinden gelmek için sürekli anlam üretmek varoluşunu sürdürmektedir. Örneğin, eski toplumlar ölümün büyük sevinç ve şenliklerle karşılandığı belirtilmektedir. Ölümü, sonsuzluğa ulaşmanın kaçınılmaz bir aşaması ve daha üstün bir yaşam biçimine geçiş ritüeli olarak gördükleri aktarılmaktadır (Becker, 19-21).

Bu inancın ölüm korkusunu ne derece yok ettiği belirsiz olsa da günümüzden farklı tutumları yansıtmaktadır. Modern toplumlar ölüm düşmanca bir güç olarak algılanmaktadır. Bu algı, bilimin ilerleyişine dayanarak onu ortadan kaldırma varsayımına evrilmektedir ve buna karşılık ölümsüzlük ütopyaları inşa edilmektedir. Böyle bir ütopyada insanlar, saf haz ve barışın egemen olduğu, “sonsuz şimdi” adı verilen bir varoluşa yaşayacak; potansiyellerini gerçekleştirmiş tanrısal varlıklar haline geleceklerdir. Ancak bu düşünce, aslında ölümlülüğün getirdiği varoluşsal kaygıyı dönüştürmek yerine, onu daha da yoğunlaştıran ve gerçekliğin sınırlarını göz ardı eden bir yanılsamaya yol açmaktadır (Becker, 2013: 353-354). Modern insan kendi ölümlülüğünün daima idrakinde olmakla, bireysel bir yükün taşıyıcısı konumundadır. Bu bilinç sonlu bir beden ve onu doğadan ayıran benlik arasındaki varoluşsal bir çatışmayı doğurmaktadır. (Becker, 2013: 58-59). Dolayısıyla ölüm korkusu bastırılmaya çalışılsa bile bu içsel çatışma, ölümlülüğün yarattığı kaygının yükselmesine yol açmaktadır.

Ölüm algısındaki bu tarihsel farklılıklar, intihara yönelik felsefi yaklaşımlarda da yer almaktadır. Antik felsefe geleneğinde, ruhun ölümsüzlüğü düşüncesi intihara yönelik hem olumlu hem de olumsuz yaklaşımların temelini oluşturmuştur. Her iki yaklaşımda da bireyin yaşam görevini kabul etmesi ve sürdürmesi esastır. Ölüm bu görevin ayrılmayan bir parçası olarak görülmüştür. Montaigne, Lucius Annaeus Seneca, Marcus Porcius Cato (Genç Cato), Marcus Aurelius, Marcus Tullius Cicero ölümü karanlık bir son, yaşamın bitmesi olarak değerlendirmedikleri gibi yaşam görevinin amacı olarak nitelemişlerdir. Montaigne'nin felsefe ölümü öğrenmektir sözü bu bakış açısının özünü yansıtmaktadır (Timuçin, 2011: 89).

Seneca ölümün kaçınılmazlığını “*Meşgulsün, yaşam ise acele ediyor, istesen de istemesen de, vakit ayırman gereken ölüm eninde sonunda yanına varacak*” (Seneca, 2019: 57) sözleriyle ifade etmektedir. Bu sözler, yaşamın koşuşturması içinde göz ardı ettiğimiz en temel gerçek olan ölümün hakikatini hiçbir meşguliyetin ortadan kaldıramayacağını vurgulamaktadır. Stoacı filozof ölüm karşısında takınılması gereken bilgece tavrın, insanın hayatı ve sahip olunan her şeyin doğanın verdiği bir emanet olarak görmek ve bu bilinçle ölümü cesurca kabul etmek olduğunu belirtmiştir. Ona göre ölümden korkmak, yaşamı anlamsız kılmakta ve insanın kendini koruma yeteneğini de zayıflatmaktadır. Aksine, ölümün kaçınılmazlığını kabul eden ve yaşamının her anına anlam katan bir kişi, hem daha iyi bir hayat sürer hem de ölümlülikle barışık bir şekilde bu dünyadan ayrılır (Seneca, 1999 38-39).

Filozof bu düşüncesini kendi hayatındaki duruşuyla pekiştirmiştir. “*İyi vicdanımı ve iyi çalışmalarını sevdiğime, benim yüzümden kimsenin özgürlüğünün, en azından kendi özgürlüğümün kısıtlanmadığına tanıklık ederek yaşamdan göçeceğim*” (Seneca, 2019: 38-39) sözleri, erdemli bir yaşamın iyi bir ölümlülikle sonuçlanacağına işaret etmektedir. Onun için bir insanın hayatını iyi bir vicdanla ve başkalarının özgürlüğünü kısıtlamadan sürdürmesi, ölüm anında huzurlu ve onurlu bir şekilde ayrılmasının anahtarıdır. Seneca'nın bu felsefesi, İmparator Nero tarafından intiharla cezalandırıldığında somut bir hal almıştır. Kendisine yönelik suikast planı iddiaları üzerine verilen bu emri, “*Herkes ölüme yazgılıdır*” (*Omnis reservamur ad mortem*) ilkesiyle tutarlı bir şekilde, tereddüt etmeden yerine getirerek yaşamına kendi eliyle son vermiştir (Seneca, 2019: viii).

Stoacı geleneğin bir diğer önemli temsilcisi olan Marcus Aurelius ise ölüme ve intihara dair görüşlerini doğanın döngüsellığı üzerinden temellendirmiş ve ölümün doğanın döngüsel bir parçası olduğunu vurgulamıştır. Onun düşüncesine göre, “*Topraktan varlığını kazanmış olan toprağa döner, nebulöz bir tohumdan filizlenmiş bulunansa göklere döner yeniden*” (Aurelius, 1974: 68). Bu ifade, ölümün bir son değil, aksine varlığın kaynağına bir dönüş olduğunu, topraktan gelenin toprağa, manevi olanın ise göklere geri döneceğini anlatmaktadır.

Aurelius'un intihar konusundaki düşünceleri ise, yaşamın belli durumlarda sona erdirilebileceği yönünde yorumlanabilir. O, intiharı bir kaçış ya da acizlikten kaynaklanan bir eylem olarak değil, yaşamın artık doğallığını yitirdiği durumlarda (ağır bir hastalık veya onursuzluk gibi) doğal bir sonuç olarak görmüştür. Bu durumu, “*Yeryüzünden ayrıldıktan sonra sürdürmeyi tasarladığın yaşamı, burada da sürdürebilirsin. Eğer bunu gerçekleştirme olanakları elinden alınmışsa, yaşamdan ayrıl, ama bu ayrılıştan hiçbir acı duymayan insan örneğine yap bunu*” (Aurelius, 1974: 102) sözleriyle ifade etmektedir.

Ruhun ölümsüz olduğuna yapılan vurgu, her zaman intihar lehine bir argümana dönüşmemiştir. Tam aksine Pitagoras, Platon ve Aristoteles gibi filozoflar, aynı metafizik temelden yola çıkarak intihar eylemini kesin bir dille reddetmişlerdir. Onlara göre yaşam tanrısal bir hediye olduğundan, intihar bu tanrısal plana bir başkaldırı niteliğindedir. Bu nedenle bireyler, dünyevi hayatlarının getirdiği görev ve sorumlulukları sürdürmekle yükümlüdür (Şen, 2008: 193).

Platon ruhun beden bir fonksiyonu olmadığını aksine fiziksel ölümden sonra da kendi başına var olmaya devam ettiğini belirtmiştir. Onu temellendirdiği düşüncesini, “*Her ruh ölümsüzdür. Zira daima hareket halinde olan şey ölümsüzdür*” sözü ile bu inancın özünü açıklamaktadır (Eflatun, 1997: 49). Bu ölümsüz ruhun nihai kaderi ise dünyevi yaşamındaki iyilik veya kötülüklerine göre şekillenmektedir (Platon, 2007: 410-411).

Platon, *Yasalar* adlı eserinde intihar eylemini ahlaki ve hukuki bir mesele olarak ele almaktadır. Platon'a göre intihar, devlet kararıyla ya da kaçınılmaz bir talihsizlikle gerçekleşmediği sürece korkakça ve alçakça bir cinayet eylemidir. Bu düşüncenin somut bir örneği olarak intihar edenlerin törensiz bir şekilde, ıssız ve adsız bir yere tek başına gömülmesi gerektiğini ifade etmiştir (Platon, 2007: 368-369).

Ruhun ölümsüzlüğüne inanan bir diğer filozof olan Sokrates, bu düşüncesini ölümden sonra diğer bilgilerle buluşacağına olan inancıyla ifade etmiş ve ruhtaki iyiliğin önemini vurgulamıştır. *Sokrates'in Savunması*'nda, intihara zorlanan Sokrates'in tavrı da bu derin düşünceleri yansıtmaktadır. Sokrates, ölümün bir kötülük olmadığına inanmaktadır ve bu nedenle ölümden korkulmaması gerektiğini ifade etmiştir. Onun için asıl önemli olan intihar etmek değil, ahlaki olarak yanlış davranmaktan kaçınmaktır (Platon, 2015: 86-87).

Bunlara ek olarak Platon'un *Phaedo* diyalogunda Sokrates, intiharın ahlaki olarak yanlış olduğunu savunmaktadır ve iki argümanla desteklemektedir. İnsanlar tanrılara aittir ve intihar etmek onları kızdırır (Tanrılar Argümanı) ve insanlar bir tür hapishanededir ve kaçmayarak ruhun arınmasına çabalamalıdır (Hapishane Argümanı). Dolayısıyla intihar, ruhun özgürleşmesi için gereken felsefi arınma sürecini vaktinden önce sonlandıran yanlış bir kaçış olarak yasaklanmaktadır (Werner, 2018).

Platon'un öğrencisi Aristoteles, intiharın devlete karşı işlenmiş bir suç olduğunu ifade etmiştir (Artuk, 1994: 114). Aristoteles intiharı insanın kendisine haksızlık yapıp yapamayacağına ilişkin soruyla değerlendirmektedir. İntihar kişinin kendisine karşı işlediği bir kabahat değildir çünkü haksızlık için iki taraf, iki kişi gereklidir; eylemi gerçekleştiren ve bundan olumsuz etkilenen bir diğer kişi olmalıdır. Ancak intihar için böyle bir durum söz konusu değildir. Diğer yandan intihar eden insanları korkak ve toplumsal adaleti çiğneyen kişiler olarak değerlendirmiştir. İntihar yasalara aykırı ve erdemden uzak bir eylemdir. Çünkü intihar eden kişi devlete ve topluma fayda potansiyeli olan birini (kendisini) ortadan kaldırmış olur böylece devlete karşı suç işlemiş olur. Bu nedenden ötürü intihar eden kişilere (dolaylı yoldan da olsa) ölenlere sunulan onurlarından mahrum bırakılarak ceza uygulanması gereklidir.

İntiharı değerlendirirken erdem, tanrısal plan veya toplumsal sorumluluk gibi kavramları merkeze alan bu yaklaşımların aksine, Hedonist düşünce, temel ölçüt olarak haz ilkesini öne çıkarmıştır. En genel tanımıyla hedonizm, insan eylemlerinin mutlak amacını haz duygusu üzerine konumlamıştır. Hedonizme göre ölüm ne iyidir ne de kötüdür, ölüm nötr bir olgudur. Ölüm hem beden hem de ruhun yok oluşudur bu sebeple ölümden sonra acı çekmek söz konusu olmayacaktır (Öztürk Fidan, 2017). Dolayısıyla yaşamdan beklenen haz sağlanmıyorsa ölüm rasyonel bir tercih olarak nitelenmiştir bu sebeple intihar olumsuz görülmemiştir, hatta koşullar doğrultusunda savunulmuştur.

Bu felsefi görüşlerin yanı sıra, Antik dönemin hukuki düzenlemeleri de intihara farklı yaklaşımlar oluşturmuştur. Antik kültürde intiharın olumsuz görülmesi ve kabul edilmesi görüşlerinin farklı bir örneğini *Attike Kanunları* oluşturmaktadır. Attike Kanunları, intihar konusunda bir bakıma orta bir yaklaşım gibi durmaktadır. Devlet'in intiharı yasaklamadığı ve denetleyici olarak kaldığı, kaynaklarda yer almaktadır (Genç, 2021).

Felsefi tartışmalar, toplumsal normları şekillendirmiş olsa da, intihar algısının kurumsal bir çerçeveye oturmasında semavi dinlerin rolü belirleyici olmuştur. Toplumsal normların ve iktidar çevrelerinin değişmesi, intihara yönelik atıfların farklılaşmasına ve intihar algısının biçimlenmesine etki etmiştir. Hristiyanlığın ilk dönemlerinde yaygın olan intihar, St. Augustin'in Yeni Ahit yorumları doğrultusunda azalma göstermiştir. St. Augustin, On Emir'in altıncı kuralı olan "öldürmeyeceksin" ilkesini kişinin kendisini de öldürmesini yasaklayan bir hüküm olarak yorumlamış ve bu yolla intiharı önleyici bir etkide bulunmuştur. Zaman içinde güçlenen Hristiyanlık, katı bir otoriteye dönüşerek iktidarların intihar edenleri cezalandırmasına sebep olmuştur. İntihar edenlerin bedenleri üzerine uygulanan ceza uygulamaları kaynaklarda yer bulmaktadır. Hristiyan mezheplerince intihar edenlerin cezalandırılması, çağdaş dönemde de devam etmektedir. Günümüzde Katolikler intiharı din dışı bulmaktadır, intihar edenlerin Katolik mezarlarına gömülmesi yasaktır (Güven, 2017: 36-37).

Semavi dinler arasında Musevilik de intiharı konu edinmiştir. Musevi geleneğinde intihar, kutsal kitaba dayanarak yapılan yorumlarla men edilmektedir, çünkü "yaşamın korunması ilkesi" mutlak bir değer olarak görülmüştür (Kızılgeçit, 2016: 2483). Bu ilke doğrultusunda kişinin kendi yaşamına ilişkin son verme kararı yaratıcının mülküne ve egemenliğine karşı gelmek ayrıca hayatın kutsallığını çiğnemek olarak değerlendirilmiştir.

İslam dini nazarında da intihar, diğer semavi dinlerde olduğu gibi yasaklanmış bir eylem olarak değerlendirilmektedir. İslam düşünürleri hem kutsal kitapta hem de son peygamberin konuşmalarında yer alan ifadeler doğrultusunda, intiharın yasaklandığını ifade etmişlerdir¹ (Kızılgeçit, 2016: 2484). Bu yasağın temelinde İslam dinin insanı *eşref-i mahlukat* (yaratılmışların en şerefli) olarak tanımlanması yatmaktadır. İnsanın yaşamında ve varlığında kutsal nizamla ait görevlerinin olduğu ve yaşamın bir armağan olduğu inancı vardır. İntihar etmek bu onura ve yaratıcının egemenliğine aykırıdır. Bu nedenle insanların intiharı zihninden dahi uzak tutması gerektiği vurgulanmıştır (Karaca Küçük, 2019: 32).

Kadim bilginin temel kaynakları arasında yer alan dini öğretiler intihar eylemine ilişkin genel olarak intihar eylemini men etse de farklı görüşler ve yorumlar da kaynaklarda yer almaktadır. Yaygın görüş intiharı men eden yorumlamalardır ve ölüme ilişkin kader belirleyicinin yaratıcı olduğuna dayanmaktadır. Örneğin, Eski ve Yeni Ahit kaynaklarındaki tanrısal iradenin yaşamın temel belirleyicisi oluşu ile İslami kaynaklardaki yaşamın ve insanın varlığına ilişkin değer vurgusu bu yasağı desteklemektedir. Bu görüşe göre intihar, kaderin bilinmezliği ve zamanın ihtimallerini sadece

¹ Kur'an-ı Kerim'de doğrudan intiharı yasaklayan bir ayet bulunmamakla birlikte, öldürmeyi yasaklayan ayetlerin kapsamına intihar da alınmıştır: "Haklı bir sebep olmadıkça, Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın. Kim haksız yere öldürürse, biz onun velisine hakkını arama yetkisi vermişizdir. Ancak o da (kıyas yoluyla) öldürmede meşru ölçüleri aşmasın." (İsra, 33). Ayrıca "...kendinizi helak etmeyin..." (Nisa, 29), "insanı diriltten ve öldüren O'dur" (Necm, 44), "kendi kendinizi tehlikeye atmayın" (Bakara, 195), "kim bir insanı, insana karşılık olmaksızın ya da yeryüzünde bir bozgunculuğa karşı olmaksızın öldürürse, sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur..." (Mâide, 32), ayetleri intiharı İslam dininin yasakladığı yönünde yorumlanmıştır.

yaratıcının bilebileceği gerçeğine karşı gelmek olarak görülmektedir. Diğer yandan dinler nazarında intiharın kabul edilebilir bir eylem olduğuna dair yorumlar da yer almaktadır. Bu görüş, insan hayatının tanrısal plandaki yeri ve özgür iradenin sınırları sorunsalına odaklanmaktadır. Bu yaklaşıma göre, tıpkı çiftçinin hasadının ilahi karar dahilinde olması gibi, kişinin ölümüne kendi isteğiyle yönelmesi de aynı ölçüde kaderin bir parçasıdır; yani takdir-i ilahidir. Ayrıca, bireyin varlığının veya yokluğunun tanrısal düzeni temelden etkilemeyeceği, insanın evren karşısında küçük bir parça olduğu ve ölümünün kozmik bir yıkım yaratmayacağı düşüncesi de bu görüşü destekler ve intiharın inanç bağlamında olumlanmasına zemin hazırlamaktadır (Kılıç, 2010). Bu tartışmalar, dini inanç sistemlerinde bile yaşam ve ölüm denkleminde yasağın ötesinde felsefi yorum farklarının bulunduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, intihara yönelik tutumların tarihsel seyri, insanlığın ölüm karşısındaki varoluşsal arayışının bir yansıması niteliğindedir. Stoacıların doğanın bir parçası olarak gördüğü ölüm, Platoncu gelenekte tanrısal bir emanetin ihlali, hedonist bakışta ise rasyonel bir tercih olarak değerlendirilmiştir. Semavi dinler ise, yaşamı kutsal bir armağan ve ilahi iradenin tecellisi olarak görerek, bu eylemi kesin bir dille yasaklamıştır. Tüm bu farklı ve hatta zıt yorumlar, intiharın salt bir eylem olmanın ötesine geçerek, içinde yaşanan kültürün, inancın ve felsefenin bir göstergesi haline geldiğini kanıtlamaktadır. Nihayetinde, intiharın tarihi, aynı zamanda insanın kendisiyle, toplumuyla ve nihai kaderiyle olan ilişkisinin de tarihidir.

3. Klasik Sosyoloji Mirasında Yaşam, Ölüm ve İntihar

İntihar olgusunu inceleyen öncü isimlerden biri Émile Durkheim'dır. Durkheim, intiharı temelde toplumsal nedenlerle ilişkilendirmiş; bireysel sağlık sorunları ve anomalilerin de intiharları tetikleyen unsurlar arasında yer aldığını ifade etmiştir. Ayrıca coğrafi, iklimsel ve ailevi koşullarla intihar arasındaki ilişkiyi de değerlendirmiştir. İklim koşullarının etkisini tartışmış ve yaz aylarında intihar oranlarının arttığını vurgulamıştır. Merkez ve çevre yerleşim bölgeleri arasında da farklılık gözlemlenmiştir. Merkez bölgelerde intihar oranlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu duruma İtalya'da 1866-1886 yılları arasındaki veriler örnek gösterilebilir (Durkheim, 2013: 78). Bu demografik ve çevresel faktörlere ek olarak, Durkheim, gelenek, eğitim ve cinsiyet gibi sosyal etkenlerin de intihar üzerindeki etkilerini incelemiştir. Kadınların erkeklere kıyasla daha az intihar girişiminde bulunduğunu ifade ederek bu durumun kadınların geleneksel bağlara daha sıkı bağlı olmasıyla ilişkilendirmiştir. Geleneksel bilginin bireylerin yaşamlarındaki boşluk hissini azalttığını, buna karşılık modern bilginin ortak inançları zayıflatarak intihar oranlarını artırdığını ileri sürmüştür (Durkheim, 2013). Merkez ve çevre farklılıkları konusunda Lévy-Bruhl, Bronislaw Malinowski ve Maurice Blondel'in görüşleri de Durkheim ile paralellik göstermektedir. İlkel toplumlarda fedakârlık ve aşk gibi nedenlere dayalı intihar vakalarına rastlanmış, ancak genel olarak daha az gelişmiş bölgelerde intihar oranlarının düşük olduğu gözlemlenmiştir (Özer, 1952: 106).

Durkheim, intiharları dört tipe ayırmıştır. Birinci tip olan "bencil intihar", topluluğun birey üzerindeki olumlu etkisinin zayıflamasından kaynaklanmaktadır. Aile birliğinin eksikliği, inanç yoksunluğu ve aidiyet duygusunun azalması bireyde boşluk ve tükenmişlik hislerini artırarak intihara yönelmeye sebep olmaktadır. Protestan topluluklarda Katoliklere oranla daha fazla bencil intihar görülmesi, grup bağlılığının zayıflığı ile ilişkilendirilmiştir. Katolik toplumların güçlü sosyal dayanışma pratikleri, intihar oranlarını azaltıcı bir etki yaratmaktadır. Durkheim, mezheplerin bireylere aidiyet duygusu kazandırdığını ve dışlanmışlık hissini azalttığını ifade etmiştir (Durkheim, 2013). Güncel çalışmalar da bu görüşü desteklemektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde kuvvetli sosyal ağlara sahip Protestan toplulukların bulunduğu bölgelerde intihar hızının düşük olduğu belirlenmiştir (Harmancı, 2015: 7).

İkinci intihar tipi olan "özgeci intihar", bireyin kolektif yarar uğruna yaşamına son vermesiyle tanımlanmaktadır. Özgeci intihar, somut ve soyut toplumsal bağların güçlü olduğu toplumlarda görülmektedir. Yaşlı bireylerin topluma yük olmamak için intihar etmeleri, doğaya ya da tanrılara kurban edilme ritüelleri² ve savaş sırasında kendini feda etme davranışları bu tipe örnektir. Bu intihar türü, bireyin kendi iradesinden ziyade, toplumun ahlaki baskısının bir sonucudur. Bireyin ölümüyle sağlanan kolektif fayda bu intihar biçimini tanımlar. Toplumun üretim süreçlerine katılamayan bireylerin diğerlerine yük olması, intiharı meşru ve onurlu bir yol olarak göstermektedir. Hasta ve yaşlı bireylerin üretkenlikten uzaklaşması, kadınların üreme işlevini yitirmesi gibi durumlar toplumsal rollerin kaybı olarak yorumlanmıştır (Gökçe, 2017: 5-6).

Durkheim'ın üçüncü intihar modelini "küralsız intihar" (anomik intihar) oluşturmaktadır. Toplumsal normların zayıfladığı ve değişimin hızlandığı dönemlerde daha yaygın olarak gözlemlenmiştir. Durkheim, *İntihar* eserinde

² Modern dönem öncesi toplumlarda görülen tanrılara sunulan insan adakları, özgeci intiharın erken örnekleri arasında değerlendirilebilmektedir. Bu ritüellerde, kurbanın kendi ölümünü kabullenmesi ve hatta bu durumu bir övgüyle karşılaması söz konusu olabilmektedir. Her ne kadar insan kurbanlarının rızaya dayalı olup olmadığı bazı toplumlar için netlik kazanmamış olsa da, kimi topluluklarda kurban edilen bireylerin bu durumu benimsediği bilinmektedir (Çeliktas, 2020). Kaynaklar, kurbanların topluluğun inanç sistemine göre kadın, erkek, çocuk, bakire kız ya da savaşçı erkek gibi belirli özellikler taşıyan bireyler arasından seçildiğini göstermektedir. Aynı şekilde, bazı toplumlarda çoklu kurban verme ritüellerinin de uygulandığı görülmektedir (Ertuğrul, 2018).

İnsan kurban etme ritüelleri, özellikle semavi dinlerin etkisinin sınırlı olduğu toplumlarda gözlemlenmiştir. Bu ritüellerin yaygın olduğu bölgelerde Şamanizmin hâkim inanç biçimlerinden biri olduğu çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir. Orta Asya toplumları arasında Göktürkler, Bulgarlar, Eftalitler, Kırgızlar, Kıpçaklar, Hazarlar ve Moğollar gibi topluluklarda insan kurban etme geleneğinin var olduğu düşünülmektedir (Vryonis, 2018). Aynı şekilde, Chimu Medeniyeti (Peru), Maya ve Aztek uygarlıkları, Fenikeliler ve Frigyalılar da insan kurbanlarının görüldüğü diğer toplumlar arasında yer almaktadır (Kaya, 2018). Tanrılara kurban sunma geleneğinin temelinde ise insan ve doğa arasındaki ilişki yatmaktadır. Doğanın yıkıcı gücünü tanrıların öfkesiyle ilişkilendiren bu toplumlar, insan kurbanları ile toplumun diğer üyelerini korumayı ve yaşamlarını kolaylaştıracak bir uzlaşmayı amaçlamışlardır.

boşanmanın yaygın ve olağan olduğu topluluklarda kadınların erkeklere oranla daha az anomik intihara yöneldiğini ifade etmiştir. Bu koşullarda evlilik kadını koruyan ve intihar eğilimini engelleyen faktör niteliğindedir (Durkheim, 2013: 275-276). Diğer yandan boşanma yaygınlığı erkeğin üzerindeki denetleyici ve düzenleyici etkiyi azaltarak anomik intihar eğilimini arttırmaktadır. Böyle topluluklarda erkekler evlilik içinde de ölçü ve denge koşullarından uzaklaşmaktadır (Durkheim, 2013: 280). Kurlsız intiharların bir diğer faktörü ekonomik dalgalanmalardır. Durkheim toplumun bütününe etkileyen ekonomik, politik, kurumsal krizlerin karışıklık oluşturduğundan bahsetmiştir. Bu konuda en çarpıcı olan ekonomik krizlerin oluşturduğu yıkıcı etkinin ve intihar tetikleyici koşulların benzerliği hızlı refah artışının olduğu bölgelerde de gözlemlenmiştir. Durkheim bu çelişkiyi toplumun tümü üzerinde meydana gelen bunalım ve ortak düzen bozulması olarak yorumlamaktadır ve her iki durumunda anomik intiharla ilişkisini kuvvetli bulmuştur (Durkheim, 2013: 243-248). Dolayısıyla norm eksikliği, boşluk duygusu ve aidiyet kaybı bu modeli tetikleyen başlıca etkenler olarak saptanmıştır.

Dördüncü tipi ise “yazgısal intihar” (fatalist) intiharlar oluşturmaktadır. Durkheim bu intihar modelini kurlsız intiharların (anomik) tam zıttı olarak nitelemektedir. Fatalist intiharlar aşırı düzenleme ve baskıcı bir disiplinin sonucu olarak görülmüştür. Durkheim, bu modele örnek oluşturacak intihar örneklerinin çağdaş toplumlarda oldukça az olduğu gerekçesiyle diğer intihar tipleri kadar detaylandırmadığını ifade etmiştir. Yine de, aşırı kontrol ve baskı mekanizmalarının birey üzerindeki yıkıcı etkisini açıklamaya dair önemli bir kuramsal modeli oluşturmaktadır. Bu tür intiharlar, bireylerin geleceğinin acımasızca kösteklendiği ve tutkularının aşırı gemlendiği toplumsal, siyasi veya ekonomik yapılarla yaşadıkları çaresizlik duygusundan kaynaklanmaktadır. Bu tipe köle intiharları ve bazı durumlarda çocuksuz evli kadınların intiharları örnek olarak gösterilmektedir (Durkheim, 2013: 284).

Bu bağlamda Durkheim'ın sosyolojik analizine karşılık Friedrich Nietzsche'nin yaklaşımı bireysel irade ve rasyonellik ekseninde farklılaşmaktadır. Nietzsche, yaşlılık dolayısıyla yaşamsal yetilerin azaldığı koşulda intiharı akılcı ve saygıdeğer bir tercih olarak görmüş, dinsel yasakları göz ardı etmiştir. Ona göre: “Güçlerinin azaldığını hisseden yaşlı bir adamın, tamamen akı başındayken kendine bir hedef koymak yerine yavaş yavaş tükenişini ve çözülüşünü beklemesi neden daha övgüye değer olsun ki? Bu durumda intihar son derece doğal ve akla yatkın bir eylemdir: aklın bir zaferi olarak haklılıkla bir saygı uyandıracaktır” (Nietzsche, 2013: 80).

Karl Marx, intiharın nedenlerini incelerken bu konuya, sosyo-ekonomik bir perspektiften yaklaşmaktadır. İntiharın en büyük nedeninin yoksulluk olduğu belirtilse de, aylak zenginler olarak nitelediği bireyler de dahil olmak üzere toplumun tüm sınıflarında görüldüğünü ifade etmiştir. Toplumsal örgütlenmenin bozulması, sanayideki durgunluk ve kriz dönemlerinde, intiharın yanı sıra hırsızlık gibi farklı toplumsal anomalilerin arttığını vurgulamıştır. Bununla birlikte intiharın altında temel olarak yaşamın tatminsizliği ve çöküş gibi ortak etkenler olduğunu ifade etmiştir. Bu durumu, Marx kendi sözleriyle “Ağır hastalıklar, ailevi ve sosyal çevreden gelen ihanetler, aşk acısı, ulaşılmayan hırs ve yaşamın tatminsizliği gibi etkenler bireylerde yaşam sevgisinin tükenmesine yol açmakta, düşünsel ve duygusal çöküş sonucunda intihara sürüklemektedir” biçiminde ifade etmiştir (Marks, 2006: 9).

Marx, intiharı geleneksel dinlerin anladığı gibi Tanrı'ya başkaldırı olarak görmediğini belirtmiş ve ahlaki normlara karşıt olduğunu ifade etmiştir. “Her gün tanık olduğumuz için, intihar hiçbir şekilde doğaya aykırı değildir. Doğaya aykırı olan hiçbir şey varlık gösteremez” (Marks, 2006: 10). Ona göre intihar, bir inanç ve otorite çatışması olarak değerlendirilmemelidir. İnsanların intihar etmesinin nedeni Tanrı iradesini kavrayamamanın tepkisidir. Bu, intiharın ilahi bir lanet değil, insanın dünyevi çaresizliğinin bir sonucu olduğu anlamına gelmektedir (Marks, 2006: 11). Marx, intiharı bir sonuç olarak incelerken, ölümü soyut bir kavramdan ziyade, bireyin toplumsal ilişkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir eylem olarak ele almıştır.

Sonuç olarak, Durkheim klasik sosyoloji içinde intihar tiplerini ve nedenlerini detaylı biçimde ele alan öncü isimdir. İntiharı bireysel bir edim değil, toplumsal etkilerin bir sonucu olarak tanımlamıştır. Meslek gruplarının dayanışması ve sosyal bağların güçlendirilmesiyle toplumsal intihar oranlarının azaltılabileceğini ileri sürmüştür. Durkheim'ın *İntihar* adlı eseri, özellikle özgeci intihar kavramsallaştırması açısından literatürde temel başvuru kaynaklarından biri olmaya devam etmektedir.

4. Özgecilik Üzerine Kavramsal Bir Bakış

Özgecilik, insanlığın ilk dönemlerine kadar uzanan bir kapsama sahiptir. Antik toplumlarda, Tanrılara sunulan gönüllü insan kurbanları, hayatı pahasına görev üstlenen savaşçılar, hatta doğumun ölüm riskiyle eşit olduğu dönemlerde annelik, özgecilikle ilişkilidir. Özgecilik, ilk olarak 19. yüzyılda Auguste Comte tarafından dilimize “alturizm” olarak çevrilen *alteri* (başkaları, diğerleri) ifadesiyle kullanılmıştır. Alturizm, karşılık beklemeksizin gerçekleştirilen bir davranış olabileceği gibi, uzun vadede fayda amacı taşıyan egoistik alturizm biçiminde de görülebilmektedir. Kavramın türleri arasında, karşılık temelli alturizm, takdir kazanmak için yapılan gösterişçi alturizm, kalabalık psikolojisiyle ortaya çıkan grup-yönelimli alturizm, ebeveyn-çocuk ilişkisine dayalı parental alturizm ve devlet politikalarında görülen paternal alturizm (paternalizm) bulunmaktadır (Aktan, 2020). Alturizm, dilimizde yaygın olarak özgecilik kavramıyla karşılanmaktadır. Özgeciliğin anlamdaşları arasında diğerkâmlık, elseverlik, isâr ve elcilik sözcükleri yer alır; bireycilik ve bencillik ise bu kavramın karşıtlarıdır. Özgecilik, en genel anlamıyla, kendinden başka bir varlığı karşılıksız sevmek, başkalarının çıkarlarını kendi menfaatinin önüne koyma ve başka insanların refahı için adanmışlık gösterme biçiminde tanımlanmaktadır (Uyar, 2019: 477). Bu tanımlar doğrultusunda, özgeci intiharlara “fedakâr intiharlar” denilmesinin nedeni daha açık şekilde anlaşılmaktadır.

Özgeciliğin toplumdaki ilk örnekleri, aile birliği üzerinden açıklanmaktadır. Bu davranış bireysel düzeyde özgeci gibi görülse de evrimsel açıdan bakıldığında soy/gen devamlılığı sağlamak için bencil bir düzenleme olarak

değerlendirilmektedir. İlk sosyal organizasyonlar, gelecek kuşakların varlığını sağlama ve koruma amacına dayanarak çok yakın evliliklerden (kardeş evliliği) men etme yakın akraba (kuzen evlilikleri) kabul etme modelindedir. Bu yapı çok yakın biyolojik evliliklerden doğabilecek olan zararlı gen riskini bertaraf ettiği gibi, kuzen evlilikleri ile kuvvetli bağların oluşmasına olanak tanımaktadır. Ayrıca evrimsel bakış açısına göre, insan topluluklarının kalabalıklaşması sağlıklı gen havuzunun genişlemesine hizmet ederek seçim şansını arttırmakta ve akrabalık bağlarını güçlendirerek dayanışmacı toplumsal düzenin sağlanmasına olanak tanımaktadır (Drusini, Signorini ve Melotti, 1982).

Özgecilik, biyolojik kökeni itibarıyla tek hücreli canlılara kadar indirgenebilmektedir. "Programlanmış Hücre Ölümü" kavramıyla ifade edilen bu süreçte, sağlıklı ve hasarlı hücrelerin yok edilmesi, çok hücreli organizmanın işlevselliğini sürdürmesine katkıda bulunmaktadır (Nedelcu vd., 2016: 7). Çağdaş bilim, bu hücre ölümü evrimsel açıdan güçlünün hayatta kalmasına hizmet eden bir fedakârlık biçimi olarak değerlendirmektedir. Evrim temelli kuramlar, özgeciliği iki ana yaklaşım altında ele almaktadır; Evrimleşme birimi olarak gen ve bireyi temel alan kuramlar ile grubu esas alan kuramlar (Üzümçeker, Gezgin, Akfırat, 2019: 95). Sosyal temelli çalışmalar, özgecilik davranışının neden ve nasıl ortaya çıktığını sorgularken, evrimsel kuramlar davranışın kökenini ve toplumsal işlevini analiz etmektedir. Her iki yaklaşım da irrasyonel gibi görünen insan davranışının ardındaki rasyonel unsurları açıklamaya çalışmaktadır.

5. Postmodern/Neoliberal Toplum ve İntihar

İntihar, çağdaş toplumlarda önde gelen ölüm nedenlerinden biri olarak raporlanmaktadır. Veri bankalarının genişlemesi ve enformasyon teknolojilerinin gelişmesiyle intihara ilişkin kayıtlar hem nicelik hem de nitelik açısından artmıştır. Yerel ve küresel organizasyonlar da bu konuda çalışmalar yürütmektedir. Uluslararası veri kaynakları arasında öne çıkan kurumlardan biri Dünya Sağlık Örgütü'dür (DSÖ). DSÖ, 183 üye ülkenin istatistiksel raporlarını toplayarak, cinsiyet, yaş, intihar tipi, nedeni ve kişilerin sağlık koşulları gibi kriterler üzerinden analiz yapmaktadır. DSÖ verilerine göre intihar, kaba ölüm oranları içinde üst sıralarda yer almakta, ancak üye ülkelerin yalnızca yaklaşık yarısının güvenilir veri sağladığı belirtilmektedir. Bu nedenle, mevcut intihar oranlarının en iyi ihtimalle %50 oranında gerçeği yansıttığı göz önünde bulundurulmalıdır (WHO, 2019b: 16). Bu istatistiksel verilerin incelenmesi, modernizmin ardından gelen postmodern ve ekonomik olarak neoliberal olarak nitelenen günümüz toplumlarının yarattığı belirsizlik, rekabet ve toplumsal çözülme koşullarının, intihar olgusunu niceliksel ve niteliksel olarak nasıl değiştirdiğini anlamak için bir zemin oluşturmaktadır.

İntihar oranlarındaki bölgesel farklılıklar, toplumsal intiharları etkileyen kriterlerin analiz edilmesi açısından önemli bir gösterge oluşturmaktadır. Güncel verilere göre, Finlandiya intihar oranlarının yüksek olduğu ülkelerden biridir ve ülke oranları Avrupa ortalamasının üzerindedir. İskandinav ülkelerinin genelinde de benzer şekilde yüksek intihar oranları rapor edilmiştir (Özdemir, 2021). Bu bölgelerin yıl boyunca soğuk ve kapalı iklime sahip olması, Durkheim'ın mevsimle ilgili öngörülerıyla tam olarak örtüşmemektedir. Finlandiya özelinde, intiharların ocak, şubat ve mart aylarında yoğunlaştığı rapor edilmiştir. Yüksek intihar oranları, ülkede ulusal tedbir politikalarının geliştirilmesine yol açmış; 2000 sonrası dönemde bu oranlarda azalma sağlanmıştır. Ancak Covid-19 pandemisi sürecinde hem intihar hem de aile içi şiddet oranlarında yeniden artış gözlemlenmiştir. Şiddet ve intihar oranlarının eş zamanlı yükselmesi, intiharın bir tür şiddet davranışı olarak da değerlendirilebileceğini düşündürmektedir (Özdemir, 2021).

Finlandiya, toplumsal intiharlar açısından dikkat çekicidir; çünkü Dünya Mutluluk Raporu'na göre en üst sıralarda yer alan toplum örneklerinden biridir. Dünya Mutluluk Raporu (DMR), ekonomik kalkınmanın yanı sıra eşitlik, özgürlük, sağlık, eğitim, sosyal haklar ve güvenlik gibi toplumsal olguları da değerlendirmektedir. Bu kriterler, toplumların mutluluk düzeyini ölçmeyi amaçlamaktadır. Ancak DMR verileri, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında bazı çelişkileri de ortaya koymaktadır. Finlandiya'nın yüksek intihar oranları bu çelişkilerden biridir. Benzer durumlar Kolombiya ve El Salvador gibi ülkeler için de rapor edilmiştir. Örneğin, 2019 yılı verilerine göre Kanada'da intihar oranı 100 binde 12.5 iken, Kolombiya'da bu oran 100 binde 7.2 olarak kaydedilmiştir (WHO, 2019b). Bu örnekler, refah ve ekonomik gelişmişlik gibi kriterlerin intihar oranlarını açıklamakta tek başına yeterli olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla, intiharı etkileyen faktörlerin genel refah düzeyi, eğitim, sağlık ve özgürlük gibi temel göstergelerden bağımsız dinamiklere dayandığı anlaşılmaktadır. Dünya Mutluluk Raporu, Birleşmiş Milletler'in kalkınma ve refah odaklı gelişim anlayışının ölçülebilir verilerine dayanmaktadır. Ancak yüksek refah ve gelişmişlik düzeyi mutluluk veya bireysel huzuru garanti etmemektedir. Bu koşula örnek olarak, bir Amerikan Üniversitesi'nde yapılan ankette görülmektedir. İntihar girişiminde bulunan 60 kişiden %85'i yaşamın anlamlı gelmediğini gerekçe olarak belirtmiştir. Ayrıca bu kişilerin %93'ü iyi aile ilişkilerine sahip, akademik başarıları yüksek ve sosyal açıdan aktif bireylerdir (Özdemir, 2020). Bu bulgular, olumlu dışsal koşulların her zaman içsel tatmin, mutluluk sağlamadığını ve toplumsal araştırmalarda kullanılan kriterlerin yanıltıcı veya yetersiz olabileceğini göstermektedir³.

Uluslararası veri toplayan ve rapor oluşturan kuruluşlardan bir diğeri Gallup'tur. Gallup raporları, kişilerin günlük pozitif ve negatif tecrübelerini değerlendirerek toplumsal eğilimleri analiz etmektedir. Dünya Mutluluk Raporu'nun temel kalkınma hedefleri üzerinden yaptığı değerlendirmeden farklı olarak, Gallup daha çok bireysel deneyimlere dayalı ölçümler sunmaktadır. 2019 yılı verilerine göre, Latin Amerika ülkeleri yetiştiklerinin en yüksek oranda günlük pozitif tecrübeler bildirdiği bölgeler arasında yer almaktadır. Endonezya, Çin ve Danimarka da pozitif günlük deneyimlerin yüksek olduğu diğer ülkelerdir (Gallup, 2020: 6). Buna karşılık, günlük pozitif tecrübelerin en düşük olduğu ülke Afganistan'dır (Gallup, 2020: 7). Afganistan'ın Gallup raporlarındaki negatif görünümü, Dünya Mutluluk Raporu ve

³ 2010-2016 yılları arasında yapılan karşılaştırmalı verilere göre küresel olarak genel intihar oranlarının düştüğü rapor edilmiştir. Ancak bu düşüşün aksi yönünde kalan istisnai bölgeyi Amerika oluşturmaktadır; %6'lık bir atışın gerçekleştiği raporlara yansımıştır (WHO, 2019b).

DSÖ verileriyle de örtüşmektedir. Bu örnekler doğrultusunda intihar oranları değerlendirilirken iki temel model ortaya çıkmaktadır. İlki, sosyal ve ekonomik düzenin eksik olduğu toplumlarda intihar riskinin artmasıdır. İkincisi ise, olumlu sosyal ve ekonomik koşullara rağmen yüksek intihar oranlarının görüldüğü toplumlarda, rakamsal verilerle çelişen bir durumun oluşmasıdır. Gallup incelemeleri özellikle ikinci modelin çözümlenmesine katkı sağlamaktadır.

Gallup raporlarına göre, günlük pozitif tecrübelerin en düşük olduğu ülkeler arasında Afganistan'dan sonra 4. Sırada Türkiye yer almaktadır (GALLUP, 2020: 7-8). Türkiye'deki intihar vakalarında ekonomik nedenlerin etkili olduğu çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir. Klinik vakalarla yapılan araştırmalar ise, intiharı önleyici olumlu faktörlerin de rol oynadığını göstermektedir. Bunlardan biri, intiharın dini açıdan yasaklanmasıdır; diğeri ise bireylerin yakınlarına karşı duydukları sorumluluk duygusudur. Türkiye'deki intihar oranları üzerine yapılan çalışmalar, Lévy Bruhl, Malinowski ve Blondel'in bölgesel farklılık bulgularıyla paralellik göstermektedir. Daha gelişmiş ve merkez konumdaki bölgelerde intihar oranları diğer bölgelere göre daha yüksektir. 2018 yılı TÜİK verilerine göre en çok intihar vakası görülen iller İstanbul (432), Ankara (194), İzmir (186), Bursa (119) ve Konya (103) olmuştur (BBC News Türkçe, 2019). Bu veriler ışığında değerlendirildiğinde, düşük gelir seviyesinin intihar için bir risk faktörü olduğu söylenebilir; ancak bu durum tek başına belirleyici değildir. Ayrıca, ülkelerin mutluluk ve mutsuzluk düzeylerinin bireysel ve toplumsal kırılganlık üzerinde etkili olduğu ve mental sağlık sorunlarının riskini artırdığı gözlemlenmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2024) tarafından sağlanan 1975-2024 dönemini kapsayan intihar istatistiklerine göre söz konusu 50 yıllık dönemde toplam 76.256 kayıtlı intihar vakası meydana gelmiştir. İntihar olgusu, özellikle 2000 yılından itibaren belirgin bir artış eğilimi sergilemiş ve 1975 yılında 788 olan intihar sayısı, 2000 yılına gelindiğinde 1.802'ye yükselerek bu süreçteki yükselişin en belirgin göstergesi olmuştur. Bu hızlı artış eğilimine benzer olarak, 2020 yılından sonra da vaka sayısı 3.710 ve kaba intihar hızı 4.45 olarak raporda yer almıştır. Sonraki yıllarda bu yükseliş devam etmiş, 2021'de 4.194 vaka ve 4.98'lik hız, 2022'de ise 4.218 vaka ve 4.96'lık hız kaydedilmiştir. Özellikle 2024 yılı verisi, ulaşılan 4.460 vaka ve 5.22'lik kaba intihar hızı ile hem mutlak sayı hem de oran bazında kayıtların tutulmaya başlandığı 1975 yılından bu yana gözlemlenen en yüksek seviyeyi oluşturmuştur (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2024, *İntihar sayısı ve kaba intihar hızı*).

Araştırmalar, aile yapısı ve yalnız yaşamının intihar konusunda önemli belirleyiciler olduğunu göstermektedir. Yerel ve uluslararası araştırmalara göre, intihar riski yüksek gruplar arasında bekar, dul veya yalnız yaşayan bireyler yer almaktadır. Avrupa ve Amerika verileri bu durumu doğrular niteliktedir. Örneğin, evli bireylerin intihara başvurma oranı 100 binde 11 iken, hiç evlenmemiş bireylerde bu oran 100 binde 24'e, dullarda ise 100 binde 40'a yükselmektedir (Harmancı, 2015). Medeni durum sosyal izolasyon, yalnızlık ve sosyal destek eksikliği ile ilişkilendirilmektedir. Ayrıca bölgeler arası eşitsizlikler, kamusal haklardan yararlanamama, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ekonomik kısıtlamalar da intihar riskini artıran olumsuz faktörler arasında yer almaktadır (Çetinkaya Büyükbodur, 2019: 31-32). Sosyal bağların zayıflaması, kamusal ve sosyal imkanlardan mahrumiyet ve ötekileştirilme bireyler için ciddi bir risk oluşturmaktadır. Yalnızlık ve intihar ilişkisi hem zaman hem de coğrafyadan aşkın bir konumdur. Geleneksel toplumlarda olduğu gibi modern toplumlarda da yalnızlık, intihara yönelik önemli bir risk faktörü oluşturmaktadır. Toplumdan soyutlanma bağlamında gerçekleşen intiharlar, Durkheim'ın sınıflandırmasında bencil intihar modeliyle bağlantı kurulabilecek niteliktedir, postmodern toplumun getirdiği aşırı bireyselleşmenin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Türkiye genelinde intihar istatistiklerine bakıldığında, medeni durum ve cinsiyet sınıflandırması üzerinden 2000-2023 döneminde en yaygın intihar vakaları evli erkekler oluşturmıştır. Örneğin, 2021 yılında toplam 4.194 intiharın 1.515'i, 2019 yılında ise toplam 3.476 intiharın 1.334'ü bu gruba mensup bireylerdir. Bu sayılar, 2021'de genel intihar oranının %36'sını, 2019'da ise %38'ini oluşturarak, bu dönemdeki kırılgan profili ortaya koymaktadır. Ancak 2024 verisi, "hiç evlenmemiş erkekler" in 1.539 kişi ile ilk kez en büyük grup haline geldiğini ve toplam intiharların %34.5'ini temsil ettiğini göstermektedir. Bu, intihar profilinde önemli bir değişimi işaret etmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2024, *Yasal medeni durum ve cinsiyete göre intiharlar, 2000-2024*).

Kadınlarda ise benzer şekilde, 2024'te hiç evlenmemiş kadınlarda 390 kişi olan intihar sayısı evli kadınlarda 380 kişi olarak verilere yansımaktadır. Medeni duruma dair çarpıcı bir diğer veri boşanmış kadınlardaki hızlı artışta görülmektedir. Bu grubun sayısı 2000'de 38 iken 2024'te 112'ye yükselmiş ve kadın intiharları içindeki payın %11.7'lik kısmını oluşturmaktadır. Sonuç olarak, hem erkeklerde hem de kadınlarda hiç evlenmemiş bireylerin en büyük grup haline gelmesi ve boşanmış kadınların en hızlı büyüyen risk grubu olması, intihara ilişkin demografik gerçekliğin önemine işaret etmektedir (TÜİK, *Yasal medeni durum ve cinsiyete göre intiharlar, 2000-2024*).

TÜİK tarafından yayımlanan 2002-2024 dönemini kapsayan intihar istatistiklerine göre Türkiye'de başlıca intihar nedenleri sınıflandırmasında hastalık, aile geçimsizliği, geçim zorluğu, ticari başarısızlık, hissi ilişki problemleri, öğrenim başarısızlığı, diğer ve bilinmeyen nedenler yer almaktadır. 2024 yılı verileri incelendiğinde, geçim zorluğu nedeniyle intihar eden kişi sayısı 402'dir ve en kırılgan grup 382 kişi ile erkekler olarak bulunmuştur. Bu nedenlerden hastalık için en kırılgan grup 75 yaş üstü bireyler bulunmuştur. Kadınlar için en yaygın intihar nedeni hastalık (2024'te 327 vaka) iken, erkekler için en yaygın neden yine hastalık (2024'te 796 vaka) olarak kayıtlara geçmiştir. 2015 yılından sonra özellikle hastalık nedeninin mutlak sayı olarak belirgin yükselişi dikkat çekmektedir; 2015'te 955 vaka ile toplamın %29'unu oluştururken, 2024'te 1.123 vaka ile %25'ini temsil etmektedir. Genç nüfusta (15-24 yaş aralığı) en yaygın intihar nedeni diğer kategorisi (2024'te 398 vaka) iken, yaşlı nüfusun (75+ yaş) en yaygın intihar nedenleri hastalık (2024'te 48 vaka) ve diğer (58 vaka) olarak belirlenmiştir. 2024 verilerine göre toplam 4.460 intihar vakasının cinsiyet dağılımı 3.499 erkek ve 961 kadın şeklindedir; yaş grupları bazında ise en yüksek vaka sayısı 609 ile 25-29 yaş aralığında gözlemlenmiştir. Ayrıca, 2024'te diğer (1.642 vaka) ve bilinmeyen (972 vaka) kategorilerinin toplamda %58'lik bir orana

ulaşması, intihar olgusunun çok boyutlu ve karmaşık yapısını düşündürmektedir (TÜİK, *Yaş grubu, cinsiyet ve nedene göre intiharlar*, 2002-2024).

Durkheim'ın bencil intihar modelinde, bireyin toplumla bütünleşememesi, yalnız kalması ve sosyal destekten yoksun olması belirleyici unsurlar arasındadır. Din ve evlilik gibi kurumlar, Durkheim'a göre bencil intiharları önleyen birleştirici unsurlardır. Özgeci intihar modelinde ise birey, topluma ve ortak değerlere kuvvetle bağlıdır; toplum, bireyi yaşamını feda etmeye yönlendiren güçlü bir etki alanı oluşturur. Çağdaş toplumlarda bireysel intiharların özgeci intiharlara benzer biçimde değerlendirilmesi, bireyin toplumsal uyuma ve uygunluğa zorunlu tutulması ile ilişkilendirilebilir. Modern toplumlarda birey olma tanımı, toplumsal sorumluluk ve görevler bütünü üzerinden şekillenmektedir. Toplumla sağlıklı bağlar kuramayan bireylerin intihar etmesi, bu görev ve sorumluluklar ekseninde değerlendirilmelidir. Geleneksel toplumlarda bireyin kendi varlığını toplumun menfaati uğruna feda etmesi (özgeci intihar) ile, günümüz modern toplumlarında bireyin toplumsal görev ve sorumlulukları yerine getiremediği için kendini feda etmesi arasında, bireyin yaşama hakkını toplumsal normlara teslim etme noktasında ortak bir nitelik bulunmaktadır. Ayrıca modern toplumlarda intihar bir suç unsuru olarak tanımlanmamış; hatta ötenazi gibi uygulamalarla belirli koşullarda hukuksal destek görmüştür. Toplum, barınma, korunma ve sosyal paylaşım gibi yaşamsal imkanları sağladığı gibi, yaşamın sonlanmasına ilişkin ritüellerin de gerçekleşme alanını sunmaktadır. Bu bütünlük, bireyin varoluşsal bağlamını tamamlamaktadır. Ancak toplumsal soyutlanmışlık aşlamadığında ve birey ile toplum arasındaki onarım sağlanamadığında, intihar riski ciddi şekilde artmaktadır⁴. Yaşamın sonlandırma ritüellerinin hukuksal ve etik boyutları ise, intiharın bireysel tercih olarak değerlendirilmeye başlandığı bu çağda, ötenazi ve iyi ölüm tartışmalarını önemli kılmaktadır.

5.1. Ötenazi ve İyi Ölüm Tartışmaları

İntiharın ahlaki, dini ve toplumsal boyutlarına ilişkin tartışmalar tarih boyunca süreklilik göstermiştir⁵. Bu tartışmalar içinde en dikkat çeken konulardan biri ötenazidir. Kavram, “iyi ölüm” anlamına gelen *eu* ve *thanatos* sözcüklerinin birleşiminden türemiştir ve Helenistik çağda yaygınlık kazanmıştır. Ancak günümüzdeki anlamını esas olarak 19. yüzyılda kazanmıştır, öncesinde dayanılmaz ıstırapın giderilmesi, şifacılık kapsamındadır (Lindsay, 2019: 2). Ötenazi, ölüm kültü ve tıp etiği gibi geniş bir alanda hukuki ve ahlaki tartışmalara konu olmaktadır. Buna rağmen pek çok ülkede iç hukuk düzenlemeleri çerçevesinde uygulanmaktadır. İntihar genellikle bireyin gizlice gerçekleştirdiği bir eylem iken, ötenazi başka bir kişinin dahil olduğu bir intihar biçimi olarak tanımlanabilir.

Ötenazi aktif ötenazi, pasif ötenazi ve yardımlı intihar olmak üzere üç şekilde uygulanmaktadır. Aktif ötenazi, genellikle ölümcül bir ilacın enjekte edilmesiyle bireyin ölümü doğrudan tıbbi müdahaleyle sağlanmaktadır. Pasif ötenazi hastanın bağlı olduğu yaşam destek sistemlerinin durdurulmasıdır. Yardımlı intiharda bireye kendi uygulaması için ölümcül ilaç temin edilmektedir. Ötenazi genel olarak, “*kişinin ıstırapını sonlandırmak amacıyla gerçekleştirilen ölümcül tıbbi müdahale*” olarak tanımlanmaktadır (Lindsay, 2019: 1). Ancak özellikle koma gibi durumlarda bireyin acı çekip çekmediği kesin olarak bilinemediği için pasif ötenazi farklı etik tartışmalar doğurmaktadır. Aktif ötenazi ve yardımlı intihar bireyin açık irade beyanına dayanırken, pasif ötenazide bu doğrudan ifade edilememektedir. Bitkisel yaşam ve beyin ölümü durumları da ötenazinin ahlaki ve hukuki boyutunu farklılaştırmaktadır (İlhan, 2011: 54).

Bugün birçok Avrupa ülkesinde ötenazi yasal çerçevede uygulanmaktadır. Hollanda 2002 yılında ötenaziye yasallaştırmış; 2016'da yaklaşık 1800 kişi bu talepte bulunmuştur (Özkan, 2017). Belçika, Lüksemburg, Kanada, Kolombiya, Avustralya, Yeni Zelanda ve İspanya da ötenaziye yasal kabul eden ülkeler arasındadır (Ötenazi nedir? Ötenazi hangi ülkelerde yasal?, 2021). Hollanda'da 2004 verilerine göre 1886 ötenazi vakasının 1647'si kanser hastalarına aittir. Ancak araştırmalar, ötenazi talebinde bulunanların yaklaşık %30'unun ciddi bir sağlık sorunu olmadığını göstermektedir (Canatan, 2011: 472). Belçika'da 2008-2009 verilerine göre, ötenazi taleplerinde fiziksel şikayetler %54, ruhsal sıkıntılar ise %46 oranındadır (Canatan, 2011: 478). Bu veriler, ötenazinin sadece bedensel değil, ruhsal ıstırapa da uygulandığını ortaya koymaktadır.

Ötenazi tartışmaları arasında tıbbi gelişmeler yer almaktadır. Teknolojik imkânlar sağlık ve yaşam kalitesini desteklemektedir. Ancak ağır hastalıkların yarattığı umutsuzluk ve psikolojik tükenmişlik intihar eğilimini artırmaktadır. Psikiyatrik rahatsızlıkları olan bireylerin intihar riski diğerlerine göre 312 kat daha fazladır. Ayrıca intihar eğiliminde olan bireylerin çoğu, ölüm sonrası ya da geride kalanlar hakkında düşünmediklerini belirtmiştir (Güven, 2017: 38). Bu durum, yoğun bir umutsuzluk ve tıkanmışlık halini işaret etmektedir.

Ötenazi, yalnızlık ve intihar ilişkisi bağlamında da önem taşımaktadır. Avrupa'da ötenazi talebinde bulunanların büyük kısmı yalnız yaşayan yaşlı bireylerden oluşmaktadır (Canatan, 2011: 463). Geleneksel toplumlarda toplumsal roller

81

⁴ Dünya Sağlık Örgütü intiharı önlenebilir olarak değerlendirmiş ve gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasında intihar nedenleri arasında farklılıklar tespit etmiştir. Herhangi bir gruptan ve topluluktan dışlanma ise ortak bir intihar nedeni olarak ifade edilmektedir. Azınlık grupların durumu önemli bir örnek olarak belirtilmiştir. Cinsel tercipleri sebebiyle ötekileştirilen gruplar, mahkûmlar, göçmen ve mülteciler öncelikli intihara yönelebilecek risk grubu olarak değerlendirilmektedir (WHO, 2021).

⁵ İntihara eğilim ve intihar eylemi konusunda kesin verilerin oluşturulamamasının pek çok nedeni vardır. İlk neden, intiharı düşünen kişilerin kimler olduğu en büyük muammayı oluşturmaktadır. Çünkü, intiharın bir çeşit tabu olarak sürdürüğü gözlemlenmektedir. Kişiler intihara ilişkin düşünceyi gizli tutmaktadır, dolayısıyla kimlerin intihara eğilimi olduğunun tespit edilememektedir. Bu sebeple koruma ve yardımın ne biçimde oluşturulacağı konusunda stratejik raporların sağlanması zayıf kalmaktadır. Bunun yanı sıra kamusal açıdan bir problem olarak ölüm verileri, intihara dayalı ölümlerin tasnifinde zayıftır (WHO, 2021).

bireylerin konumunu sabitlerken, modern toplumlarda bireyler tüketilebilir ve ikame edilebilir olarak görülmektedir. Bu yaklaşım, bireylerin değer sorgulamasını artırmakta ve ölüm eğilimine zemin hazırlamaktadır.

5.2. Onur İntiharları

Onur intiharları, ötenazi gibi, istemli ölümün görünür biçimlerinden biridir. Japon kültüründe yaygın olan bu intihar türü, geleneksel dönemden günümüze dek varlığını sürdürmektedir. Bu intiharlarda kültür ve gelenek etkisi belirgindir. Onur intiharları, bireylerin kabahatli görülen durumlar nedeniyle ceza ya da bedel ödeme amacıyla hayatlarına son vermeleriyle gerçekleşir. Toplum nazarında ise bu intiharlar, itibar kaybının ölüm yoluyla geri kazanılması anlamına gelmektedir (Güven, 2017: 34).

Japonya’da intihar riskinin oldukça yüksek olduğu değerlendirilmektedir ayrıca intihar örnekleri, kültürel dinamiklerin intihar davranışlarını etkilediğini göstermektedir. Japon kültüründe samuraylardan gelen bir intihar geleneği olan “kakugo no jisatsu” (kararlılık intiharı), “seppuku” (midneyi kesme) ritüeliyle uygulanır. Bu törensel eylem, literatürde sıklıkla *harakiri* olarak da anılır ve Japon tarihinde derin bir kültürel öneme sahiptir. Diğer yandan Japonya’da intiharlar kültürel nedenler yanı sıra ekonomik, sosyal ve bireysel faktörlere de dayanmaktadır. Örneğin, 2016 yılında 23.684 kişi intihar etmiştir. 1990’lı yıllarda yaşanan ekonomik krizlerin ardından, intihar nedeniyle yılda yaklaşık 30 bin ölüm kaydedilmiştir (WHO, 2019b: 31).

Japonya’da işsiz kalmak hem ekonomik hem de sosyal çevrenin kaybı anlamına gelmektedir. Ekonomik çöküşler sosyal yıkımı beraberinde getirerek intihar riskini artırmıştır. Japon kültüründe birey grup içinde bir parça olarak konumlanır ve grup bireyden daha önceliklidir. Bu nedenle sosyal statü ve itibar kaybı intihar riski oluşturmaktadır. Japon toplumunda bireyler, kendilerine ve ait oldukları gruba yönelik görevlerini yerine getiremediklerinde, ölümleriyle bu sorumluluğu telafi edebileceklerine inanmaktadır. Geleneksel intihar pratikleri modern Japon toplumunda eskisi kadar yaygın olmasa da, hâlâ süregeldiği gözlemlenmektedir. Örneğin bir araştırmada, yaşlı ve sakat bireylerin intiharına ilişkin yöneltilen sorulara Japon öğrencilerin Amerikalı öğrencilere kıyasla daha olumlu yanıtlar verdiği rapor edilmiştir (Russell vd., 2016: 1-2). Japon toplumunda intihar, kendini ifade etme, onurunu savunma ve hatta hakkını alma gibi anlamlar taşımaktadır. Bu durum, Japonya’daki intiharların özgeci intihar kategorisinde değerlendirilmesine imkân tanımaktadır. İntihar, bireyin hem kendisine hem de ait olduğu gruba karşı sorumluluğunu yerine getirme aracı olarak görülmektedir.

İntihar ve onur arasındaki ilişkiyi besleyen bir diğer unsur, Japon kültüründe ölümü ve intiharı romantikleştiren sanatsal ve tarihi eserlerdir. Bu tür ürünler, intiharı daha cazip bir olgu haline getirmektedir. Japonya’daki “intihar ormanları”, istemli ölüm geleneğinin bir uzantısı olarak ilgi çekmeye devam etmektedir, Aokigahara Ormanı intihar amacıyla gidenlerin yanı sıra turistler tarafından da ziyaret edilmektedir. Ormanda yer alan tabelalarda, “*Hayat size verilmiş bir hediye; lütfen ailenizi, çocuklarınızı ve arkadaşlarınızı düşünün. Kendinizi yalnız hissetmeyin, kararınızı vermeden önce bizimle konuşun*” ifadeleri ve yardım hattı numaraları bulunmaktadır. Japon hükümetinin Aokigahara Ormanı’ndaki gerçek intihar sayılarını gizlediği öne sürülmektedir ancak her yıl yaklaşık 20 bin kişinin intihar ettiği belirtilmektedir (Japonya’nın İntihar Ormanı: Aokigahara, 2018).

Aokigahara gibi, İngiltere’de Beachy Head, San Francisco’daki Golden Gate Köprüsü ve Madrid’deki Segovia Viyadüğü de intiharın sembolleştiği yerler arasında yer almaktadır. Bu bölgeler, filmler, kitaplar ve ünlülerin intiharları aracılığıyla popüler kültürde intiharın cazibesinin artmasına katkıda bulunmaktadır. Bu mekanlar, intihar etmek veya sadece ziyaret etmek isteyenleri cezbetmekte ve “kara turizm”⁶ olarak adlandırılan yeni bir kültürel fenomenin parçası haline gelmektedir (Hernandez-Santaolalla vd., 2020: 1290). Kara turizm, insanların ölümü gözlemlediği ve ölüm hikayeleri etrafında oluşturulan bir yolculuk türüdür. Kitlelölümün yaşandığı felaket bölgeleri ya da gladyatör oyunlarının sergilendiği tarihi arenalar gibi mekanlar, ölüm üzerine düşünmenin merkezleri haline gelmiştir.

Toplum, bireylerin ritüellerini sergilediği bir sahne işlevi görür ve ölüm bu sahnede kaçınılmaz bir yere sahiptir. İnsan iradesi, ölüm gibi temel bir olguyu dahi kurgulayabilmektedir. Ölüm kültürü toplumlar arasında farklılık göstermektedir. Kendi ölümüyle bir bütüne hizmet etmek bir özgeci intihar biçimi olarak değerlendirilirken, öldürebilmek için ölmek de yine özgeci intiharın bir varyasyonu olarak yorumlanmaktadır. İntihar eylemleri, en sarsıcı etkiye sahip istemli ölüm biçimlerinden biridir ve bu eylemler, geniş kitleler üzerinde derin etkiler yaratmaktadır. İntihar eylemleri genel olarak üç tipe ayrılmaktadır.

Birinci tür, intihar saldırıları olarak bilinen ve failin kendi ölümüyle birlikte kitlelölümlere veya yıkıma yol açmayı hedeflediği eylemlerdir. Bu tür terörist intiharlar, temelde korku yayma ve dikkat çekme amacı taşır. Çalışmamızda, etik ve hukuki açıdan taşıdığı karmaşıklıklar nedeniyle yalnızca özgecilik bağlamında sınırlı bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. İkinci tür, savaşlarda son çare olarak başvuru olan “güdümlü insan füzeleri” yani *guided human missile* eylemleridir. Bu tür eylemleri gerçekleştiren gruplar, amaç ve yöntemlerini onur mücadelesi olarak tanımlamaktadır. En bilinen örneklerden biri, İkinci Dünya Savaşı sırasında Japon pilotların gerçekleştirdiği kamikaze saldırılarıdır. Bu askerler, “kamikaze pilotları” olarak tanımlanmaktadır. Sayılarının 3-4 bin civarında olduğu tahmin edilmekte ve içlerinden bazılarının intihar dalışından sağ kurtulduğu bilinmektedir (Özkan, 2017). Japon pilotlar, ölümlerini düşmana

⁶ Kara turizm kavramı, John Lennon ve Malcolm Loney tarafından *dark tourism* olarak tanımlanmıştır, A. V. Seaton, *thanatourism* kavramını kullanmıştır. Türkçe literatürde *hüzün turizmi* olarak da kullanılmaktadır. Dilimizde kullanılan anlamını en yakın sağlayan hüzün turizmi kavramına en yakın Almanca da yer alan *grief tourism* -ürperti turizmi- ifadesi yer almaktadır. Savaş alanları, ölümü sembolize eden anıtlar, ceza ve işkence yapıtları gibi mabetleşmiş cazibe mekanları, hüzün turizminin bir diğer ifadeyle karanlık turizmi bölgeleridir (Hernandez-Santaolalla vd., 2020).

zarar vererek savaşın hedeflerine hizmet etmiş, daha da önemlisi, ölümden korkmayan bir ordu imajı oluşturarak stratejik güç sağlamışlardır.

Üçüncü model, yalnızca kendi yaşamına son veren intihar eylemlerini kapsamaktadır. Bu türün önemli tarihsel örneklerinden biri kadın haklarını savunan feminist bir grubun aktif bir üyesi olan Emily Wilding Davidson'ın ölümüdür. 20. yüzyılın başlarında Birleşik Krallık ve Amerika'da örgütlenen feminist grup, kadınların oy hakkı ve toplumsal eşitlik için çeşitli eylemler, hatta açlık grevleri düzenlemiştir. Eylemlerin asıl dönüm noktası, Emily Wilding Davidson'ın kameralar önünde gerçekleştirdiği intihar eylemi olmuştur (Açı, 2021). Davidson örneği, ideallerini kendi yaşamından üstün gören özgeci bir davranış biçimiyle güçlü bir özdeşlik kurmaktadır. Bu eylem, başka bir canlının hayatına zarar vermeksizin, yalnızca kendi varlığını feda ederek toplumsal bir iyilik hedeflediği için, özgeci intihar tanımının temel ilkelerine doğrudan uymaktadır.

5.3. Postmodern İzdüşüm ve Özgeci İntihar

Toplumsal değişim süreçleri, ölümün anlamlandırılmasını etkilemektedir. Zygmunt Bauman, bu dönüşümden bahsederken, geleneksel toplumlarda ölümün doğallıkla kabul edilirken modern dönemde ölüm algısının farklılaştığını belirtmiştir. Geleneksel kültür, ölüme anlam yüklemeye yardımcı olarak, yaşama anlam katmayı ve ölümü kabullenmeyi öğretmektedir (Bauman, 2000: 57). Ölüm, evrensel bir endişe kaynağıdır (Bauman, 2000: 170) ve geleneksel kültürler ölümsüzlük adına kalıcı eserler (sanat, tarih yazımı, bilgi üretimi) bırakma öğretisi sunmaktadır. Modern düşünce ise ölümü anlamsızlaştırarak hiçleştirmeye yönelir. Geleneksel toplumun ardından ölümsüzlük, bir ideolojinin parçası olarak bütüne dahil olmak şeklinde kurgulanmıştır; birey, topluma ait olarak ölümle baş edebilecektir. Ancak zamanla toplumdan soyutlanmış postmodern birey için ölümün anlamı değişmiştir. “Şimdi” her şeyi hızla tüketen, insanları ölümsüzlük arayışına, tanınmak ve güç sahibi olmaya iten parçalı benlik ve gerçeklik algısıdır. Bireyler görünür olmak ve aidiyet için çabalamaktadır (Bauman, 2000: 116). Postmodern koşullar, yaşamın doğal parçası olan ölüm kültürünü yapısöküme uğratarak yaşamın doğallığını yeniden kurgulamaktadır; Yaşam, doğal değerlerinden uzaklaşarak stratejik bir inşa alanına dönüşmektedir.

Bu stratejik inşa süreci Michel Foucault'un “biyoiktidar” ve “biyopolitika” kavramlarıyla örtüşmektedir. Modern sistemler birçok aracı da entegre ederek bedeni soyut bir şiddetle kontrol etmektedir. Devlet ve toplum temelli olan biyopolitik, nüfusu kontrol araçlarının keşfedilmesini ve sistem lehine manipüle edilmesini içermektedir. 18. ve 19. yüzyıllarda belirginleşen biyopolitik, bireyi toplum içinde hedef alan iktidardır; duyguların, sağlığın, cinselliğin, beslenmenin ve doğumun yönetilip politik amaçlara uyumlandırılmasıdır (Revel, 2012: 31-32). Bu sistem bireyin topluma, toplumun ise sisteme bütüncül biçimde eklemlendiği bir yapı oluşturarak, insanı öznenen sermaye ve sistemlerin nesnesine dönüştürmüştür. Bu dönüşümde özgecilik, bireysel davranıştan ayırt edilemeyecek hale gelirken, mahremiyet güvenlik, refah, birlik ve barış gibi yüksek idealler uğruna feda edilmiştir. Ancak beklenen refah sağlanmadığı gibi ekonomik-politik iktidarların güçlenmesine hizmet etmiştir.

İktidar aygıtları arzu üretim mekanizmalarıyla birleşerek İngiliz filozof Jeremy Bentham'ın panoptikon modelinin evrimleşmiş hali olan “ban-optikon” sistemini doğurmuştur. Ban-optikon, kimin hoş karşılanacağını, kimin toplumdan dışlanacağını belirleyen bir gözetim yapısını temsil etmektedir. Burada “ban” yasaklama ve dışlama süreçlerini tanımlamakta ve gözetimin risklerini anlatmaktadır. Ban-optikon liberal toplumlarda son derece güçlüdür; ötekileştirilecek ve normalleştirilecek profilleri oluşturur, dışlanmayan grupları ise normalleştirmektedir. Ayrıca malların, sermayenin, bilginin ve insanların serbest dolaşımına yönelik bir inanç sistemini destekler. Bu yapı, ulus devlet sınırlarını aşarak küresel ölçekte etki gösterir ve devlet-toplum ilişkileri bağlamında klasik politik eylemlilik anlamını yitirmiştir (Bauman ve Lyon, 2016: 74-75).

Postmodern toplumla değişen olgulardan biri de iyileşmedir ve neoliberal iktidar tarafından biçimlendirilmiştir. Bedensel iyilik ve zindelik, bireyin sorumluluğunda, çaba ve başarısıyla ilişkili görülmeye başlanmıştır. Sağlık, estetik, moda, spor, imaj gibi katmanları barındıran şeffaf bir alandır. Birey, bölünmüş parçaların bütünü olarak sermayenin nesnesi konumuna getirilmiştir. Geç moderniteye kadar iktidarların hedefi beden olmuştur; beden kontrol edilerek ruh, düşünceler ve inançlar şekillenir. İktidarların bedeni nesne alması ve denetimi baskılara rağmen insan iradesine alan tanımaktadır. Ancak postmodern yapı birey iradesini sisteme entegre etmektedir (Canatan, 2011: 51-52).

Byung Chul-Han neoliberal iktidarı Foucault'un söylemlerini daha da ileri aşamaya konumlayan “akıllı politikalar” kavramıyla açıklamaktadır. Modern ve postmodern dönemler arasında bu bağlamda önemli farklılıklar bulunmaktadır. Foucault iktidarın bedeni yönettiğini savunurken, Han, iktidarın yalnızca bedeni değil, aynı zamanda ruhu da yönetim nesnesine dönüştürdüğünü ifade etmektedir. Bu dönüşüm sürecinde bireyler “performans öznesi” haline gelirken, postmodern iktidar soyutlaşarak ruhu ve düşünceyi kontrol altına almakta ve kişisel iradeyi kendi emirlerine tabi kılmaktadır.

Postmodernizmle birlikte ruhun erginliği ve bilgelik gibi değerler hiçleştirilmiştir. Performans öznesi, soyut ve somut yeni toplumsal kriterlerle sınanmakta, kendi “ben”i tarafından denetlenmekte ve gözetlenmektedir. Han'ın ifadesiyle performans öznesi, sürekli kendi “ben”i karşısında mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Bu mücadelenin en yıkıcı etkisi ise zihinsel çöküştür. Neoliberal toplumun akıllı politikaları, pozitif ve de negatif özgürlük tanımlarından aşkın belirsiz bir alan oluşturmaktadır (Han, 2020a: 43).

Gücünü şeffaflık ve olumluluktan alan yeni iktidar, engellerin değil, yapabilmenin baskısını oluşturmaktadır. Postmodern özne bu krizin sonunda depresyon ve ruhsal çöküş yaşamaktadır (Han, 2020a: 12). Olumsuz koşulların şiddet potansiyeli sürerken, olumluluk şiddeti de bulunur. Bu şiddette düşman veya hedef yoktur; kitlesel olup

performans, üretim, tüketim, iletişim ve gösteri aşırılığına dayanır (Han, 2020b: 103). Neoliberal şiddet ruha yönelir; depresyon, tükenmişlik, hiperaktivite ve dikkat eksikliği ile ilişkilidir (Han, 2020c: 16).

Şiddet, insanlığa ait kaybolmayan olgulardan biridir ve biçim değiştirerek varlığını sürdürmektedir. Günümüzde şiddet, “...aşıklıktan mahremiyete, cephesel karşılaşmadan viral bulaşmaya, kaba güçten medyatığa, fizikselliikten ruhsallığa, olumsuzluktan olumluya kayıyor...” (Han, 2020b: 9). Şiddet, dışsal bir güç olmaktan çıkarak içselleşmiş, ruhsallaştırılmış ve görünmez bir nitelik kazanmıştır (Han, 2020b: 11). Yeni şiddetin faili artık öteki bir aktör değil, bireyin kendisidir. Postmodernizmin, bireylerin şiddeti kendi içlerine yönlendirdiği kitleler oluşturmaktadır.

Slavoj Žižek, şiddeti öznel şiddet ve nesnel şiddet olarak ikiye ayırmaktadır. Öznel şiddet, failinin ve eylemin açıkça görülebildiği şiddet türüdür. Nesnel şiddet ise, öznel şiddetin arka planındaki yapısal koşulları, bir başka deyişle asıl sorumluları ifade etmektedir. Öznel şiddet, normalin ihlali olarak tanımlanabilirken nesnel şiddet, sistemin olağan işleyişine dahildir (Žižek, 2018: 22-23). Postmodern toplumlarda intihar, bireyin kendine yönelttiği öznel bir şiddet olarak değerlendirilirken, sistemin ve yapısal aktörlerin bireyleri tükenmişliğe sürüklemesi ise nesnel şiddet kapsamında ele alınabilir. Gelişmiş ülkelerdeki intiharların artışı yeni toplumsal yapıya bağlanabilir. Alfred Adler intiharı, geride kalanları cezalandırma amacı taşıyan bir şiddet edimi olarak görmüştür (Adler, 2012: 541). Postmodern toplumlarda “ben” otoritesinin yıkıcı gücü intiharın failerinden biri olabilir. Toplumun intihar üzerindeki etkisi soyut iktidarla ilişkilidir. Olan, olmakta olan ve olacak olan bireyin sorumluluğundadır. Bu sorumluluk, toplumsal beklentiler karşılanmadığında çaresizliğe ve tükenmişliğe yol açabilir. Klasik dönemden gelen fedakar intiharların yeni biçimi, Durkheim’ın bencil intihar tipine yakınlaşabilecek, yeni tip özgeci intiharlar ortaya çıkarır.

Toplumsal intiharlar ve özgeci intihar bağlamında yeni toplum sisteminin etkisini düşündüren dönüşümler arasında teknolojinin hacmi önemli bir yer tutmaktadır. Enformasyon teknolojilerinin geldiği nokta, insanların yalnızca eylemlerini değil, gerçekleşmemiş edimlerini ve alışkanlıklarını da izlemeye imkân tanımaktadır. Görsel ve işitsel tüm verilerin bilgiye dönüştüğü bu sistem, “big data” olarak adlandırılmakta ve soyut bir iktidar biçimi oluşturmaktadır (Han, 2020a: 21). Bu soyut iktidar, ölümsüz bir nitelik taşımaktadır (Han, 2020a: 74). Yeni neoiktidar, iyilik ve sağlık kavramlarını kökten dönüştürmüş; zihinsel sağlık, bedensel sağlığın önüne geçerek daha kritik bir mesele haline gelmiştir. Postmodern toplumun sonsuz yapabilirlik baskısı altında, ne beden ne de zihin gerçek özgürlüğe ulaşabilmekte, neoiktidarın görünmez etkilerinden kurtulamamaktadır. Postmodern sistem, neoliberal kapitalizmle birlikte özgürlüğü yapı sökümü uğratmış ve bireylerin farkındalığını aşan görünmez bir hapishane yaratmıştır. Han’ın bu yaklaşımı, postmodern öznenin çöküşünü anlamamıza önemli katkı sağlamaktadır.

Neoliberal sistemin beden üzerindeki çarpıcı etkilerinden biri, estetik operasyonlarda kendini göstermektedir. Bedenin yeniden şekillendirilmesi, performans odaklı özneliğin bir gereği haline gelirken, hayati risklere rağmen bu uygulamalara talep artmaktadır. ISAPS verilerine göre (2019), dünya genelinde estetik ameliyat sayısı 2015’te 9.5 milyon iken, 2018’de 10 milyonu, 2019’da %7.4 artışla 11 milyonu (sağlık amaçlı ve operasyon dışı estetik uygulamalar hariç) aşmıştır (ISAPS, 2019). Bu rakamlar, toplumsal normların bireyleri ölümcül riskler alacak kadar etkilediğini göstermektedir. Öyle ki, estetik kaygılarla bedenini dönüştürmek, postmodern özneliğin içselleştirilmesinin yanı sıra, bir tür özgeci intihar olarak da okunabilir: Toplumsal kabul uğruna sağlık ve yaşamın riske atılması, neoliberal beden politikalarının ulaştığı uç noktadır.

Modern ve postmodern sistemler, kapitalizmin sunduğu araçlarla insanlara kendini gerçekleştirme vaadi sunmaktadır. Ancak bu vaat, maddi olanın kutsanmasına dayanmakta; ruhun ölümsüzlüğü inancı yerine bedenin ölümsüzleştirilmesi beklentisini doğurmaktadır. Gençlik, maddi zenginlik ve popülerlik çabası, bireylerin hayatlarına yön veren temel dinamikler haline gelmiştir. Bedenin kontrolü bireye aitmiş gibi görünse de, kapitalist sistem bedenleri kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmekte ve yönetmektedir. Örneğin iş dünyasında genç, dinamik ve çekici bedenlere daha fazla fırsat sunulduğu bilinmektedir. Bu nedenle sistemin dışında kalmak, birey için somut riskler barındırmaktadır. Kendini gerçekleştirme, aslında toplumun beklentileri doğrultusunda bir gerçekleştirme zorunluluğuna dönüşmüştür. Kapitalist sistem, soyut ve düşünsel her şeyi maddi alana çekerek insan hayatının tüm unsurlarını piyasaya taşımıştır. Batının modern dünya düzeninde, öteki olanlara uyguladığı ayrımcı seçicilik; ırksal, cinsiyetçi, sınıfsal ve yaşa dayalı ayrımlarla en küçük toplumsal birimlere kadar yayılmıştır (Çubuklu, 2004: 99). Toplumsal kriterlere uyum zorunluluğu, tüm bireyleri ve grupları baskı altında tutmaktadır. Kadınlar ve kadınlık, bu dönüşümün en görünür örneklerinden biridir; “...kadın şimdi modacıların direktiflerine boyun eğerek moda tapınağının azizesi oluyor. Varlığını belirlemeye ve tanımlamaya çalışan kirlili bir iktisadi sektörler bileşkesinin kurumları ve söylemlerine karşı özne olarak gücünü kanıtlamak isterken, modanın, sanatın ve felsefenin sunağında kanını akıtıyor” (Aktaş, 2011). Kadınlar, varlıklarını belirlemeye çalışan ekonomik ve kültürel güç odaklarına karşı özne olarak direnirken, aynı zamanda bu sistemlerin sunaklarında özlerinden taviz vermektedir. Toplumsal ölçütler, kim tarafından belirlendiği belli olmayan estetik kriterlere indirgenmiş; bireyler bu ölçütler üzerinden görünmez biçimde kontrol altına alınmıştır. Yıldız Ramazanoğlu da bu dönüşümü “güzellik, erdem fazilet aşkınlık gibi hasletlerle yan yana anılırken şimdilerde sadece bedenin tanımlanmayıp estetik ölçülere uygun olup olmadığına indirgenmiş durumda” şeklinde eleştirmektedir (Ramazanoğlu, 2012). Böyle bir düzende, bireyselleşmiş ve özgürlük söylemi genişlemiş görünse de güçlü bir alturizmin, yani görünmeyen bir toplumsal yönlendirme biçiminin varlığı devam etmektedir. Sonuç olarak, toplumun bireyin hemen her ediminde etkili olduğu ancak bu etkinin görünmez hale geldiği bir yapı mevcuttur. Bu hâkimiyet, Durkheim’ın intiharı toplumsal bir olgu olarak değerlendiren yaklaşımıyla örtüşmektedir. Dolayısıyla günümüzde bireysel intiharların özgeci intihar ilişkisi kuvvetle olasıdır.

6. Sonuç

Bu çalışma, intihar olgusunu yalnızca bireysel psikolojik bir edim olarak değil; aynı zamanda tarihsel, sosyolojik ve politik katmanlarıyla birlikte ele alan bütüncül bir yaklaşımla değerlendirmektedir. Durkheim'ın özgeci intihar modeli üzerinden yola çıkılarak, bireyin toplumsal yapı içinde konumlanması ile kendini feda etme biçimleri arasındaki ilişkiler irdelenmiştir. Geleneksel toplumlarda din, ahlak, aile ve kolektif bilinç gibi yapılar bireyin yaşamına son verme kararını anlamlı gösterirken; modern ve postmodern toplumlarda bu karar çoğu zaman görünmeyen bir normatif baskının, neoliberal üretkenlik ideolojisinin ve ruhsal tükenmişliğin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çağdaş teorisyenlerin (Foucault, Žižek, Han) sunduğu kavramsal çerçeveler, beden ve öznenin farklı şekillerde denetlendiği; intiharın artık yalnızca bir “kaçış” değil, bazen sistemin yüklediği görünmez görevlerden biri haline geldiğini göstermektedir. Özgeci intihar, bu bağlamda yeniden düşünülmeli; bireyin kendini feda ettiği yapıların yalnızca kutsal ve kolektif değil, aynı zamanda ekonomik ve sembolik şiddet üreten sistemler olabileceği kabul edilmelidir.

Ötenazi ve onur intiharları gibi istemli ölüm biçimleri de, toplumsal ve kültürel bağlamın intihar üzerindeki etkisini gösteren önemli örneklerdir. Bu vakalar, bireyin ölüm kararının ardında yatan motivasyonların sadece kişisel acı veya irade olmadığını, aynı zamanda toplumsal kabul, onur anlayışı veya sistemin dayattığı beklentilerle ilişkili olabileceğini ortaya koymaktadır. Postmodern koşullarda bireyin maruz kaldığı ekonomik, sembolik ve ruhsal şiddet, geleneksel özgeci intiharın “kutsal” veya “kolektif” amaçlarının yerini alarak, bireyin kendini sisteme veya belirli toplumsal ideallere “feda etmesi” şeklinde yorumlanabilecek durumlar yaratmaktadır.

Sonuç olarak, intihar olgusunu anlamaya yönelik yaklaşım, bireyin yaşadığı bağlamı, maruz kaldığı yapısal yükleri ve öznel direncini birlikte değerlendirmelidir. İntihar olgusu bireysel eylemin ötesinde toplumsal yapıları, iktidar ilişkilerini ve kültürel dinamikleri kapsamaktadır. Postmodern toplumdaki intihar vakalarına, görünmez toplumsal yüklerin ve yapısal gerilimlerin etken olduğu değerlendirilmelidir. Bu durum, özgecilik kavramının çağdaş bağlamda yeniden düşünülmesini gerektirmektedir. Özgecilik ve fedakârlık gibi kavramlar hem dayanışma hem de kendini tüketme biçimi olarak iki yönlü olabilmektedir. Bu çalışma, özellikle postmodern toplumlarda intiharın sadece bireysel bir çöküş değil, toplumsal bir yapının sessiz tezahürü olduğunu savunmaktadır.

Kaynaklar / References

- Açı, B. (2021). Suffragette Film Analizi: “Kadınlara Oy Hakkı”. *mozartcultures*, Erişim: 28 Aralık 2021, <https://mozartcultures.com/suffragette-film-analizi-kadinlara-oy-hakki/>
- Adler, A. (2010). *İnsanı Tanıma Sanatı*. Kâmuran Şipal (çev.), İstanbul: Say Yayınları.
- Aktan, C. C. (2020). Hangi Alturizm?; “İyi” İyilikseverlik ve “Kötü” İyilikseverlik. *Gorgon Dergisi*, Erişim: 26 Aralık 2021, <https://gorgondergisi.com/hangi-alturizm/>
- Aktaş, C. (2011). Başörtülü Kızların Manzarası. *Dünya Bülteni*. Erişim: 15 Eylül 2013, <http://www.dunyabulteni.net/?aType=yazarHaber&ArticleID=16625>
- Alan, G. (2019). Dünya Sağlık Örgütü: Her 40 saniyede bir kişi intihar ediyor. *tr.euronews.com*, Erişim: 03 Kasım 2021, <https://tr.euronews.com/2019/09/09/dunya-saglik-orgutu-her-40-saniyede-bir-kisi-intihar-ediyor>
- Aristoteles. (2014). *Nikomakhos’a Etik*. Furkan Akderin (çev.), İstanbul: Say Yayınları.
- Artuk, M. E. (1994). “İntihar ve İntihara Yardım Suçu Üzerine Bir Deneme”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 4 (1-2), Erişim: 04 Kasım 2021, https://webadmin.selcuk.edu.tr/BirimDosyalar/Dosyalar/hukuk/cilt_4_sayi_1-2.pdf
- Aurelius, M. (1974). *Kendime Düşünceler*. Ceyda Eskin (çev.), İstanbul: Yankı Yayınları
- Bauman, Z. (2000). *Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri*. Nurgül Demirdöven (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bauman, Z. ve Lyon, D. (2016). *Akışkan Gözetim*. Elçin Yılmaz (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- BBC News Türkçe. (2019, 31 Ekim). Türkiye'deki intihar vakaları hakkında neler biliniyor? Erişim: 22 Nisan 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50343454>
- Becker, E. (2013). *Ölümü İnkâr*. Arzu Tüfekçi (çev.), İstanbul: İz Yayıncılık.
- Canatan, K. (ed.). (2011). *Beden Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Çeliktas, Ç. (Ekim 2020). Arkeofili. *İnkalar Kurban Ettikleri Çocukları Uyusturmuş*. Erişim: 24 Aralık 2021, <https://arkeofili.com/inkalar-kurban-ettikleri-cocuklari-uyusturmus/>
- Çetinkaya Büyükbodur, A. (2019). “İntihar Girişimleri ve Retrospektif Sosyal İnceleme”. *Sosyal Çalışma Dergisi*. 3 (1), 28-46.

- Çubuklu, Y. (2004). *Toplumsalın Sınırında Beden*. İstanbul: Kanat Yayıncılık.
- Drusini, A., Signorini, I., & Melotti, U. (1982). On Altruism and the Family. *Current Anthropology* 23 (3), 327-330. <http://www.jstor.org/stable/2742327>
- Durkheim, E. (2013). *İntihar*. Z. Zühre İlkelen (çev.), İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Eflatun. (1997). *Phaidros*. Hamdi Akverdi (çev.), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Ertuğrul, E. (2018, 27 Nisan). Peru'da Kalpleri Çıkarılarak Kurban Edilen 140 Çocuk Bulundu. *Arkeofili*. Erişim: 24 Aralık 2021, <https://arkeofili.com/peruda-kalpleri-cikarilarak-kurban-edilen-140-cocuk-bulundu/>
- GALLUP (2020). *Yıllık Rapor*. Erişim: 14 Kasım 2021, <https://www.gallup.com>
- Genç, Ö. (2021, Haziran). Orta Çağ Avrupası'nda İntihar. *Akademik Tarih*. Erişim: 24 Ekim 2021, <https://www.akademiktarihtr.com/ortacagdainthar>
- Gögebakan, Y. (2016). "Semavi ve Pagan Dinlerde Ortak Özellik Olarak Kurban'ın Resim Sanatı İçerisindeki Yeri (Hz. İsmail/Hz. İshak'ın Kurbanı ve İphigeneai'nin Kurbanı)". *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*. (36), 58-89.
- Gökçe, G. (2017). "İyi Ölümünden Kötü Ölümüne, "İstemli" Ölümünden "İstemsiz" Hayata; Öl[dür]me ve Yaşa[t]ma Hakkı Üzerine". *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 15 (1), 57-92.
- Güven, M. (2017). "Ötenazi Hakkına Dair Genel Bir Değerlendirme". *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 31-56. Erişim: 20 Aralık 2021, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2017-131-1669> adresinden alındı.
- Han, B-C. (2020a). *Psikopolitika: Neoliberalizm ve Yeni İktidar Teknikleri*. Haluk Barışcan (çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Han, B-C. (2020b). *Şiddetin Topolojisi*. Dilek Zaptçioğlu (çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Han, B-C. (2020c). *Yorgunluk Toplumu*. Samet Yalçın (çev.), İstanbul: Açılım Kitap.
- Han, B-C. (2021). *Şeffaflık Toplumu*. Haluk Barışcan (çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Harmancı, P. (2014, Kasım). "Dünya'daki ve Türkiye'deki İntihar Vakalarının Sosyodemografik Özellikler Açısından İncelenmesi". 1. Ulusal Sağlık Bilimleri Kongre Kitabı, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Harmancı, P. (2015). "Dünya'daki ve Türkiye'deki İntihar Vakalarının Sosyodemografik Özellikler Açısından İncelenmesi". *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 1(1), Erişim: 12 Kasım 2021, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hsbfd/issue/7891/103855>
- Hernandez-Santaolalla, V., & Sanz-Marcos, P. (2020). "Following Death: Suicide as Tourist Attraction through Popular Culture". *Journal of Popular Culture*. 52 (6), 1290-1311.
- ISAPS International Society of Aesthetic Plastic Surgery (2019). *ISAPS International Survey on Aesthetic/Cosmetic Procedures: Performed in 2019*. Erişim: 26 Kasım 2021, <https://www.isaps.org/wp-content/uploads/2020/12/Global-Survey-2019.pdf>
- İkinci Dünya Savaşı'nın Kamikaze Pilotlarına Japon Gençliği Nasıl Bakıyor. (2017, 04 Kasım.). *BBC NEWS TÜRKÇE*. Erişim: 23 Aralık 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya>
- İlhan, H. (2011). *"Ötanazi" Kavramının Ahlak Felsefesi Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Japonya'nın İntihar Ormanı: Aokigahara. (2018, Aralık 24). *Yeni Şafak*. Erişim: 24 Kasım 2021, Yeni Şafak: <https://www.yenisafak.com/foto-galeri/dunya/herkes-bu-ormanda-intihar-ediyor-2032625>
- Karaca Küçük, Ş. (2019). *Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar: İkinci Dünya Savaşı Sonrası*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ardahan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı, Ardahan.
- Kayi, H. (2018, 11 Haziran). Peru'da kalpleri sökülen çocuk kurbanların sayısı gittikçe artıyor. *Euronews*. Erişim: 27 Aralık 2021, <https://tr.euronews.com/2018/06/11/peru-da-kalpleri-sokulen-cocuk-kurbanlar-n-say-s-gittikce-art-yor> adresinden alındı.
- Kılıç, D. B. (2010). "İntihar Üzerine". *Felsefe Yazın*. S. 16, 47-51.
- Kızılgöç, M. (2016). "Dindar Şahsiyetten Bireyciliğe Değişen Dindarlık Yönelimleri Bağlamında intihar". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 9 (43), 2480-2494.
- Lindsay, R. A. (2019, 29 June). "Euthanasia". *The International Encyclopedia of Ethics*. Erişim: 04 Kasım 2021, Wiley Online Library: <https://doi.org/10.1002/9781444367072.wbiee756.pub2>
- Marx, K. (2006). *İntihar Üzerine*. Barış Çoban & Zeynep Özarslan (çev.), İstanbul: Yeni Hayat Yayıncılık.

- Nedelcu, A. M., Driscoll, W. W., Durand., P. M., Herron, M. D. & Rashidi, A. (2011, January). "On the Paradigm of Altruistic Suicide in the Unicellular World". *Evolution*. 65 (1), 3-20 Erişim: 11 Aralık 2021, <http://www.jstor.org/stable/27920028>
- Ötanazi nedir? (Ötanazi hangi ülkelerde yasal?). (2021, 19 Mart). *NTV Sağlık Haberleri*. Erişim: 16 Kasım 2021, <https://www.ntv.com.tr/saglik/otanazi-nedir-otanazi-hangi-ulkelerde-yasal,J4Xdgzi0fo-2zYuoyEsc5g>
- Özdemir, İ. (2020). "Finlandiya Neden Dünyanın En Mutlu Ülkesi?". *Psikohayat Dergisi*. 21 (1), 86-96.
- Özdemir, İ. (2021). *Dünyanın En Mutlu Ülkesinde İntiharlar Neden Artıyor?*. Üsküdar Üniversitesi Haberler, Erişim: 16 Kasım 2021, <https://uskudar.edu.tr/tr/icerik/6160/dunyanin-en-mutlu-ulkesinde-intiharlar-neden-artiyor>
- Özer, N. (1952). "İntiharlar Hakkında Statistlik Araştırma". *Psikoloji Çalışmaları*. 2 (2), 103-138. Erişim: 12 Kasım 2021, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/99984>
- Özkan, Y. (2017). Hollanda'da Ötanazi İsteyenlerin Sayısı Artıyor. *BBC NEWS TÜRKÇE*. Erişim: 16 Kasım 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41788985>
- Öztürk Fidan, İ. (2017). "Hedonizmden Püritanizme: Eğitim Felsefesine İlişkin Bir Değerlendirme". *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 5 (3), 597-621.
- Platon. (2015). *Sokrates'in Savunması*. Furkan Akderin (çev.), İstanbul: Say Yayınları
- Platon (2007). *Yasalar*. Candan Şentuna ve Saffet Babür (çev.), İstanbul: Kabalcı Yayınevi
- Ramazanoğlu, Y. (2012). Fulla Bebekleri. *Vahdet Haber*. Erişim: 29 Eylül 2013. <http://www.vahdethaber.com/yazar/8880-fulla-bebekleri.html>
- Revel, J. (2012). *Foucault Sözlüğü*. Veli Urhan (çev.), Ankara: Say Yayınları.
- Russell, R., Metraux, D., & Tohen, M. (2017). Cultural influences on suicide in Japan. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 71(1), 2-5. <https://doi.org/10.1111/pcn.12428>
- Scott, A., & Guo, B. (2012). *For which strategies of suicide prevention is there evidence of effectiveness?* HEN synthesis report. World Health Organization Regional Office for Europe. https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/168843/HEN-Suicide-Prevention-synthesis-report.pdf
- Seneca, L. A. (2019). *Mutlu Yaşam Üzerine; Yaşamın Kısallığı Üzerine*. Cengiz Çevik (çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Seneca, L. A. (1999). *Ruh Dinginliği Üzerine*. Bedia Demiriş (çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Şen, N. (2008). Batı Düşünce Tarihinde İntiharın Algısal İnşası. *Kaygı; Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*. S.11, 191-203. Erişim: 09 Kasım 2021, http://acikerisim.uludag.edu.tr/jspui/bitstream/11452/10506/1/11_14.pdf adresinden alındı
- Timuçin, A. (2011). *Düşünce Tarihi II*. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2024). *İntihar sayısı ve kaba intihar hızı, 1975-2024* [Veri seti]. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=intihar>
- Türkiye İstatistik Kurumu. [TÜİK]. (2024). *Yasal medeni durum ve cinsiyete göre intiharlar, 2000-2024* [Veri seti]. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=intihar>
- Türkiye İstatistik Kurumu. [TÜİK]. (2024). *Yaş grubu, cinsiyet ve nedene göre intiharlar, 2002-2024* [Veri seti]. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=intihar>
- Uyar, M. (2019). "İsârın Tasavvufî Derinliği: Bilimsel Yaklaşım ile Bir Kıyaslama". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 19 (2), 453-478.
- Üzümçeker, E., Gezin, G. N., Akfırat, S. (2019). "Sosyal ve Evrimsel Psikolojide İnsan Özgeciliği Bilmecesi". *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*. 3 (5), 93-110.
- Vryonis, S. (2018). "Erken Dönem Osmanlı Türkleri'nde İnsan Kurbanı Üzerine Bulgular". *Türk Tarih Araştırmaları Dergisi*. 3(2), 121-129. Erişim: 01 Ocak 2022, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/605367>
- Vural, A. Ç. (2021). *İntiharın Tarihselliği Bağlamında Beşir Fuad ve Topluma Mâl Olmuş Kişilerin İntiharlarından Derlemeler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Werner, D. (2018). Suicide in the Phaedo. *Rhizomata*, 6(2), 157-188. <https://doi.org/10.1515/rhiz-2018-0008>
- WHO (2019a). Suicide: one person dies every 40 seconds. *News*, Erişim: 18 Ekim 2021, <https://www.who.int/news/item/09-09-2019-suicide-one-person-dies-every-40-seconds>

- World Health Organization. (2019b). World health statistics annual report. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/326948/WHO-MSD-MER-19.3-eng.pdf>
- WHO (2021). Suicide: Key Facts. *Newsroom*, Erişim: 26 Ekim 2021, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/suicide>
- WHO Europe (2004). *For which strategies of suicide prevention is there evidence of effectiveness?* WHO Regional Office for Europe, Kopenhag, https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0010/74692/E83583.pdf
- World Health Organization. Suicide. Erişim: 14 Kasım 2021, <https://www.euro.who.int/en/health-topics/noncommunicable-diseases/mental-health/areas-of-work/suicide>
- Zizek, S. (2018). *şiddet*. Ahmet Ergenç (çev.), İstanbul: Encore Yayınları.